

**TURUN
YLIOPISTO**

”Et mä pääsin tänne kaikist parhaimpien ja älykkäimpien joukkoon”

Nuorten koulutuspolut erikoislukioon

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Noora Utriainen

Ohjaajat:
Tutkijatohtori Jenni Tikkanen
Professori Ulpukka Isopahkala-Bouret

19.4.2023

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä(t): Noora Utriainen

Otsikko: ”Et mä pääsin tänne kaikist parhaimpien ja älykkäimpien joukkoon” Nuorten koulutuspolut erikoislukioon

Ohjaaja(t): Tutkijatohtori Jenni Tikkanen & Professori Ulpukka Isopahkala-Bouret

Sivumäärä: 63 sivua, 1 liitesivu

Päivämäärä: 19.4.2023

Tutkimuksen aiheena on nuorten koulutuspolut erikoislukioon. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia merkityksiä nuoret antavat erikoislukiovalinnalleen ja millaiset näkyvät ja näkymättömät resurssit ovat koulutuspolun aikana edesauttaneet erikoislukiovalinnan tekemistä. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua ja tyypittelyä, jotka toteutettiin teoriaohjaavasti. Aineistona tutkimuksessa oli EduSys-hankkeessa kerätty haastatteluaineisto, josta tähän tutkimukseen valikoitui yhdeksän haastattelua. Alkuperäisessä haastatteluaineistossa on yhteensä 28 haastattelua, joista on tähän tutkimukseen valikoitu ne haastattelut, joissa haastateltava on käynyt erikoislukion. Aineistosta muodostettiin kolme koulutuspolkutyyppejä erikoislukiovalinnalle annettujen merkitysten pohjalta. Tämän jälkeen näitä koulutuspolkutyyppejä analysoitiin näkyvien ja näkymättömien resurssien kautta ja selvitettiin, miten ne näyttäytyvät näissä koulutuspolkutyypeissä.

Aineistosta nousseet kolme koulutuspolkutyyppeä olivat jatkokouluttautumiseen tähtäävä koulutuspolkutyyppe, henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvä koulutuspolkutyyppe sekä hapuileva koulutuspolkutyyppe. Jatkokouluttautumiseen keskittyvän koulutuspolkutyypin nuoret perustelivat erikoislukiovalintaansa sillä, että heillä on ollut mielessä jatkokouluttautuminen kyseisen painotetun aineen mukaisesti tutkintoihin. Jatkokouluttautumiseen tähtäävässä koulutuspolkutyypissä erikoislukiovalintaa perusteltiin myös maisemavaihdoksella. Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvässä koulutuspolkutyypissä erikoislukio nähtiin paikkana, johon on vaikeampi päästä ja opiskelu siellä on rankempaa. Nämä nuoret selittivät erikoislukiovalintaa sillä, että he halusivat tähdätä parhaimpaan mahdolliseen lukioon. Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvässä koulutuspolkutyypissä korostui myös halu päästä samankaltaisten ihmisten seuraan. Hapuilevan koulutuspolkutyypin nuorien vastauksissa korostui epävarmuus, sen hetkisten mielenkiinnon kohteiden seuraaminen sekä niin sanotusti päämäärättömyys. Erikoislukiovalintaa perusteltiin myös ulkoisilla kannustimilla.

Kaikkien koulutuspolkutyyppeiden kohdalla ilmeni, että nuoret tulevat hyväosaisista perheistä, eli heillä on ollut runsaasti sekä näkyviä että näkymättömiä resursseja koulutuspolkunsu aikana. Näkyvistä resursseista korostui vanhempien korkea sosioekonominen asema sekä runsas kulttuurinen pääoma. Näkymättömissä resursseissa oli hieman enemmän vaihtelua, kuin näkyvissä resursseissa, mutta pääosin nuorilla on ollut myös runsaasti näkymättömiä resursseja, kuten vahva hallintakäsitys ja minäpystyvyyden tunne. Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvässä koulutuspolkutyypissä korostui kuitenkin erittäin vahva hallintakäsitys. Resilienssissä, eli epävarmuuden ja epäonnistumisten sietokyvyssä oli hieman vaihtelua, eli osa nuorista kertoi, että epävarmojen tilanteiden sietäminen on heillä välillä haastavaa. Kokonaisuudessaan kaikki nuoret kuitenkin kokivat, että epäonnistumiset kuuluvat elämään ja että heillä on työkalut niistä yli pääsemiseen. Tutkimuksen tuloksien mukaan erikoislukioon päätyy nuoria, joilla on ollut koulutuspolullaan runsaasti näkyviä ja näkymättömiä resursseja.

Avainsanat: Erikoislukio, lukio, painotettu opetus, pääoma, identiteettipääoma, koulutuspolku, koulutusvalinnat

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Koulutuksellinen elämänkulku	7
2.1	Koulutuksen nivelvaiheet	8
2.2	Toisen asteen koulutusvalinnat	9
2.3	Sosiaalisen taustan merkitys koulutuspolulla	10
3	Identiteettipääoma	13
3.1	Identiteettipääomateorian taustaa	13
3.2	Identiteettipääoman muodot	15
3.2.1	Näkyvät resurssit	17
3.2.2	Näkymättömät resurssit	18
3.3	Identiteettipääomateoria muissa tutkimuksissa	19
4	Erikoislukio	21
4.1	Erikoislukion erityispiirteitä	21
4.2	Erikoislukioiden tehtävät	22
4.3	Opiskelijat erikoislukiassa	25
5	Tutkimuksen toteutus	28
5.1	Tutkimuksen tavoite	28
5.2	Aineiston kuvaus	28
5.3	Aineiston analyysi	29
6	Tulokset	32
6.1	Jatkokouluttautumiseen tähtäävä koulutuspolku	33
6.2	Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvä koulutuspolku	40
6.3	Hapuileva koulutuspolku	47
7	Pohdinta	53
7.1	Kolme koulutuspolkutyyppiä ja resurssit	53
7.2	Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta	56
7.3	Jatkotutkimusehdotukset	57

Lähteet	59
Liitteet	64
Liite 1. Haastattelurunko	64

1 Johdanto

Erityisen koulutustehtävän lukioiden, eli erikoislukioiden tehtävänä on tukea ja kehittää lahjakkuuksia. Erikoislukioiden tehtävänä on myös luoda yhteisöllisyyttä, auttaa verkostoitumaan sekä tukea jatkokouluttautumista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.) Painotettuun opetukseen hakeutumisen taustalla on usein harrastus tai vahva kiinnostus johonkin tiettyyn aineeseen, minkä kautta erikoislukioon hakeutuvilla nuorilla on todennäköisesti ollut koulutuspolullaan erilaisia resursseja, kuten korkea sosioekonominen tausta sekä kulttuurista pääomaa. Millaisia nuoria lukion erikoislinjoille sitten päätyy ja mitkä ovat heidän syynsä tälle valinnalle? Millaiset resurssit ovat tukeneet heidän valintojaan koulutuspolulla? Tässä tutkimuksessa tutkitaan nuorten koulutuspolkuja erikoislukioon.

Korkeakoulujen valintauudistus on luonut yhä enemmän paineita lukiokoulutukseen ja siitä syystä jo lukion valinnassa täytyy miettiä lukion jälkeisiä mahdollisuuksia. Valintauudistuksen myötä erikoislukioiden eri painotuksilla voi olla hyvinkin suuri painoarvo siinä, mihin nuori tähtää lukion jälkeen. Tässä tutkimuksessa tutkitaan aineistolähtöisesti sitä, millaisia merkityksiä nuoret antavat erikoislukiovalinnalleen. Aineistosta pyritään näiden pohjalta muodostamaan erilaisia koulutuspolkutyyppejä.

Yksi esimerkki erikoislukioiden jatkokouluttautumistavoitteen muuttumisesta yhä merkittävämmäksi on Mäntän lukiossa keväällä 2021 lanseerattu lääketieteellinen erikoislinja, jonka kuvauksessa kerrotaan, että erikoislinja tekee yhteistyötä yliopistojen kanssa sekä tarjoaa valmennusta lääketieteen valintakoetta varten (Tanninen 2021). Lääketieteellinen on yksi hakupainealoista, minne valitaan vain pieni osa hakijoista, eli kilpailu on kovaa. Tämän kaltaisten erikoislinjojen kautta erikoislukioiden merkitys tulee muuttumaan enemmän jatkokouluttautumiseen tähtääväksi. Tästä syystä halutaan selvittää, näkyykö tämä muutos jo hieman ennen vuotta 2020 lukiosta valmistuneiden kohdalla.

Tutkimusten mukaan nuoren sosioekonomisella taustalla on vaikutusta erityisen koulutustehtävän koulutukseen hakeutumisessa. Berishan ja Seppäsen (2017, 241) mukaan esimerkiksi korkeasti koulutetut vanhemmat tekevät kouluvalintoja lapsilleen jo peruskouluaikana. Lukiovalinnassa keskeistä on, että nuori tekee koulutusvalinnan ainakin periaatteessa itse. Lukiokoulutuksen osalta ei ole aikaisempaa tutkimusta siitä, vaikuttaako

nuoren pääomat erikoislukion valintaan. Pulkkinen ja Roihuvuon (2014, 16) mukaan on kuitenkin todettu, että korkeammasta sosioekonomisesta taustasta tulevat nuoret valitsevat todennäköisemmin lukion, kuin ammattikoulun. On myös todettu, että korkeammasta sosioekonomisesta taustasta tulevat nuoret pärjäävät koulussa paremmin, mikä taas vaikuttaa lukion valintaan. (Pulkkinen & Roihuvuo 2014, 25.) Valintamenettely erityisen koulutustehtävän lukioon eroaa kuitenkin normaalista valintamenettelystä. Valintaa voidaan tehdä esimerkiksi valintakokeilla tai soveltuvuuskokeilla (Järvinen 2003, 13–14.). Näin ollen koulumenestys ei välttämättä ole etusijalla.

Koulutusvalintoihin vaikuttaa myös hyvin paljon nuoren persoonallisuus, eli hänen kykynsä tehdä itsenäisiä valintoja, sietää epävarmuutta ja tunnistaa omat vahvuutensa ja kehityskohteensa. Näitä vaikutuksia voidaan selittää James E. Côtén (1996) identiteettipääomateorian avulla. Identiteettipääoma muodostuu näkyvistä ja näkymättömistä resursseista. Näistä resursseista voidaan puhua myös sosiologisina ja psykologisina resursseina. Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää myös teoriaohjaavasti sitä, että millaisia näkyviä ja näkymättömiä resursseja tutkittavilla on ollut koulutuspolkunsa aikana.

Tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksästä erikoislukion käyneen nuoren haastattelusta. Haastattelut on toteutettu vuonna 2019 EduSys -hankkeessa. Aineistossa esiintyvät erikoislinjat ovat matemaattis-luonnontieteellinen, taide, kieli/kansainvälisyys sekä urheilu. Tutkimus on laadullinen tutkimus ja analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelua ja tyypittelyä.

Alussa esitellään tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet sekä tehdään katsaus aiheeseen liittyvistä tutkimuksista. Tämän jälkeen esitellään tarkemmin tutkimuksen aineisto sekä analyysin vaiheet. Luvussa 6 käsitellään analyysin tulokset ja perehdytään aineistosta nousseisiin koulutuspolkutyyppeihin. Koulutuspolkutyypit on muodostettu erikoislukiovalinnalle annettujen merkitysten pohjalta. Tämän jälkeen koulutuspolkutyyppejä tarkastellaan identiteettipääoman muotojen kautta. Lopuksi pohditaan aikaisemman tiedon ja tämän tutkimuksen tulosten yhteyttä sekä tutkimuksen toteuttamista eettisestä näkökulmasta.

2 Koulutuksellinen elämäntulkku

Elämäntulkulla tarkoitetaan yksilön kertomusta omasta elämästään kokemuksellisenä. Elämäntulkku käsittää yksilön elämän vaiheet ja niihin vaikuttavat tekijät, kuten iän, sukupuolen, merkittävät tapahtumat ja rakenteelliset tekijät. Elämäntulkua ei voida käsitellä ainoastaan nykyhetkeä tarkastelemalla. Juntusen (2020, 21) mukaan ”elämäntulkun käsite huomioi yksilölliset ja moninaiset elämäntulot, jotka sisältävät erilaisia reittejä ja aikataulutuksia”. Elämäntulkussa on tärkeää ottaa huomioon elämäntulkun käännekohtat, eli tapahtumat, jotka voivat vaikuttaa pitkäaikaisesti ja pysyvästi yksilön elämäntulkkuun. Elämäntulkun käännekohtat ovat vahvasti yksilöllisiä ja näin ollen niitä tulee tarkastella sellaisina, kuin yksilö sen itse kuvailee. Käännekohtassa keskeistä on se, että se muuttaa jollain tavalla yksilön käsitystä itsestä ja ympäristöstään. (Rutter 1996.)

Elämäntulkua tutkittaessa keskeistä on huomioida yksilöiden elämäntulkun aikana tapahtuneet merkittävät tapahtumat ja tilanteet, jotka ovat koskeneet suurta osaa väestöstä samassa ikäluokassa (Elder & Giele 2009, 4). Esimerkiksi Suomessa puhutaan paljon ”lama-ajan lapsista” ja siitä, miten tämän ikäluokan elämäntulkua tarkasteltaessa tämä merkittävä ja poikkeuksellinen tilanne on otettava huomioon. Tähän liittyen myös maantieteellisellä sijainnilla on suuri merkitys, sillä usein merkittävätkin tapahtumat ovat sidoksissa maantieteelliseen sijaintiin.

Elämäntulkku muodostuu vahvasti yksilön valinnoista. Yksilön toimijuutta elämäntulkututkimuksessa on alettu tarkastelemaan kattavammin vasta viime vuosina, koska aikaisemmin elämäntulkua on tutkittu enemmänkin rakenteellisten siirtymien ja muutosten kautta. Aikaisemmin myös nämä rakenteelliset siirtymät ovat olleet vahvasti sidoksissa ikään. Elämäntulkua voidaan tarkastella edelleen näiden rakenteellisten ja ikäsidonnaisten siirtymien kautta, mutta kun tarkasteluun otetaan mukaan yksilön kontrolli, saadaan kattavampi käsitys yksilön elämäntulkusta. (Elder & Giele 2009, 10.)

Tapahtumien ajoitusta tarkastellaan suhteessa normatiivisiin odotuksiin elämäntulkun siirtymistä ja muutoksista. Tällöin voidaan määritellä, tapahtuuko jokin asia aikaisemmin vai myöhemmin kuin yleensä. (Elder & Giele 2009, 10.) Tämä on kuitenkin jo hieman vanhentunut tapa tarkastella elämäntulkua, sillä normatiiviset odotukset elämäntulkusta eivät

ole enää yhtäläillä relevantteja. Ne antavat kuitenkin tärkeää tietoa siitä, miten asiat ovat muuttuneet.

Koulutuksellinen elämänkulku tarkoittaa elämänkulkua koulutuksen kontekstissa.

Koulutuksellinen elämänkulku on prosessi, joka alkaa useimmiten varhaisesta lapsuudesta ja jatkuu aikuisikään asti. Koulutuksellisessa elämänkulussa korostuu elämänkulun piirteet, mutta ne keskittyvät koulutuksen eri vaiheisiin ja käännekohtiin. Koulutuksellisesta elämänkulusta voidaan puhua myös käsitteellä ”koulutuspolku”, jota tässä tutkimuksessa tullaan käyttämään. Koulutus on tärkeä osa elämänkulkua, sillä koulutuksella on tutkitusti vaikutusta tulevaisuuteen. Koulutusta osana elämänkulkua on tutkittu kauan, mutta elämänkulun pääpiirteet ovat pysyneet samana.

Koulutuksen on todettu olevan merkittävässä roolissa syrjäytymisen ehkäisyssä (Väärälä 1999). THL on myös listannut syrjäytymiskehityksen riskitekijäksi koulutuksen nivelvaiheet (THL 2022). Koulutuksen merkitys elämänkulussa on myös muuttunut vuosien aikana. Muutamia kymmeniä vuosia sitten koulutuksen tarkoituksena on ollut saavuttaa pysyvä työpaikka. Kuitenkin jo 1990-luvulla on todettu, että muuttuvat työmarkkinat ovat muuttaneet koulutuksen roolia siihen suuntaan, että koulutusta hankitaan sillä ajatuksella, että sillä voi kilpailla ja niin sanotusti markkinoida itseään työmarkkinoilla. (Martti 1999, 287.)

2.1 Koulutuksen nivelvaiheet

Koulutuksen nivelvaiheet ovat siirtymiä koulutusasteelta toiseen. Nivelvaiheissa ei ainoastaan siirrytä kouluasteelta toiselle, vaan nivelvaiheissa nuori tekee merkittäviä valintoja ja ratkaisuja omalla koulutuspolullaan, jotka myöhemmin koskevat myös tulevaisuuden ammattia. Nivelvaiheita ei voida myöskään määrittää lyhyeksi ja ohimeneväksi hetkeksi vaan ne ovat prosesseja, joissa nuori asteittain etenee kohti tavoitteitaan ja elämän suuntaansa. Nivelvaiheissa opinto-ohjauksella on keskeinen rooli siirtymien sujuvoittamiseksi. (Goman ym. 2020, 10.) Nivelvaiheita ovat siirtymä alakoulusta yläkouluun, peruskoulusta toiselle asteelle ja toiselta asteelta korkeakouluun. Tämän tutkimuksen kannalta keskeinen nivelvaihe on siirtymä peruskoulusta toiselle asteelle.

Institutionaaliset siirtymät ovat normatiivisia, eli niiden katsotaan olevan esimerkiksi ikäsidonnaisia tapahtumia ja muutoksia, jotka yleistetään kaikkien elämässä samaan aikaan tapahtuviksi asioiksi. Institutionaalisten siirtymien merkitys on kuitenkin nykyään erilainen,

koska elämäntilanne ja siirtymät ovat muuttuneet yksilön toimijuuden korostamisen seurauksena (Juntunen 2020, 21). Tämä muutos on alkanut jo 1990-luvulla, kun koulutuksessa olemista ei voitu enää rajata nuoruuteen ja pysyvät pitkäaikaiset työpaikat alkoivat vähenemään (Martti 1999, 305–306).

Tämän tutkimuksen kannalta keskeistä on kuitenkin tarkastella nivelvaiheita elämäntilanteesta, eli yksilöllisestä ja moninaisesta näkökulmasta. Nivelvaiheet ovat monimutkaisia prosesseja, jotka eivät toteudu tiettyä kaavaa noudattaen. Nivelvaiheisiin vaikuttaa vahvasti koulun ulkopuolinen elämä, kuten sosiaaliset suhteet ja nuoren minäkäsitys.

2.2 Toisen asteen koulutusvalinnat

Toisen asteen koulutusvalinnat ovat merkittäviä, koska ne tutkitusti vaikuttavat nuorten jatkokouluttautumiseen. Pulkkinen ja Roihuvuon (2014, 16) mukaan lukiokoulutukseen päätyvistä suurempi osa päätyy yliopistoon kuin ammatilliseen koulutukseen päätyvät. Lukio itsessään ei valmista mihinkään ammattiin vaan on yleissivistävä koulutus, joten tämän vuoksi lukioista useimmiten tähdätään jatkokoulutukseen. Näin ollen voidaan todeta, että toisen asteen koulutusvalintojen taustalla on yleensä myös jokin ajatus siitä, tähtääkö korkeakoulutukseen vai ei.

Nuorten toisen asteen koulutusvalinnoissa on havaittu, että lukioon tähtäävillä nuorilla kyseinen valinta on hyvin itsestään selvää eikä muita vaihtoehtoja ole käytännössä pohdittu lainkaan. Lisäksi lukiovalintaa perustellaan usein sillä, että se antaa lisää aikaa ammatillisen polun valitsemiselle. Toisen asteen koulutusvalinta on myös osittain arvolutautunutta, sillä nuoren yhteiskunnallinen ja koulutuksellinen arvo määrittyy valintojen kautta. Lukiovalintaan voi liittyä myös se, millaisia arvoja lukiovalinta edustaa. Lukiovalinnassa keskeistä on myös se, miten nuori kokee oman koulumenestyksensä ja mitä odotuksia hänellä on suoriutumisestaan tulevaisuudessa. (Tuijula 2011, 32.)

Toisen asteen koulutukseen haetaan yhteishaussa. Pääasiallisesti toisen asteen koulutuksiin haetaan peruskoulun päättötodistuksella joko kokonaiskeskiarvolla tai painotettujen oppiaineiden arvosanoilla. Lisäksi erityisen koulutustehtävän lukiot ja tietyt ammatilliset koulutukset voivat järjestää erillisiä valinta- ja soveltuvuuskokeita. Näiden lisäksi lukiokoulutukseen voidaan valita hakijoita, joilla nähdään olevan riittävät edellytykset lukio-

opintojen suorittamiseen. Tällaista hakua kutsutaan harkinnanvaraiseksi hauksi. Vuonna 2022 toisen asteen yhteishaku uudistui niin, että lähes kaikkiin perusopetuksen jälkeisiin koulutuksiin haetaan samassa yhteishaussa (Opetushallitus 2022). Tässä tutkimuksessa keskitytään lukiokoulutukseen, joten on tarkoituksenmukaista esitellä lyhyesti, miten lukiokoulutuksen valintaprosessi toimii. Oppivelvollisuutta laajennettiin vuonna 2021, mikä tarkoittaa sitä, että peruskoulun jälkeen on hakeutumisvelvoite. (Opetushallitus 2022.) Tämä uudistus ei ole kuitenkaan ollut vielä voimassa tämän tutkimuksen aineiston keruun aikana.

Koulutusvalinnoissa on todettu sukupuolista eriytymistä. Pojat päätyvät tyttöjä useammin ammattikouluun ja tytöt enemmän lukioon. Sukupuolten eriytyminen näkyy jo kuitenkin aikaisemmin. Tyttöjä ja poikia kohdellaan eri tavoin jo varhaisessa vaiheessa. Sukupuoliroolit ovat edelleen sellaisia, joihin ohjataan päiväkodeissa ja näin ollen lapsi muodostaa omaa identiteettiään näiden roolien mukaan. (Pulkkinen 2014, 16–17.) Nuorten koulutuspolkujen koulutusvalinnat perustuvat siis osittain jo varhaiskasvatukseen saakka.

Juntusen (2020) tutkimuksessa nuoret kertovat merkityksiä omille koulutusvalinnoilleen ja tuloksista ilmeneekin, että nämä merkitykset vaihtelevat paljon yksilöiden välillä. Juntusen mukaan esimerkiksi opiskelupaikkoihin liittyvät valinnat voivat perustua omien mieltymysten sijaan siihen, mihin kaverit ovat hakeneet. Juntunen tuo esille toimijuuteen vaikuttavana tekijänä myös asuinpaikan, sillä asuinpaikka voi rajata hyvinkin paljon nuoren toisen asteen koulutusvalintoja. (Juntunen 2020, 31.)

Vuodesta 1994 alkaen perheiden lapsilla on ollut mahdollisuus hakeutua muuhun, kuin kotikuntansa lähikouluun. Koulutus voidaan nähdä kenttänä, jossa ”kysyntä ja tarjonta kohtaavat”. Koulutusmarkkinat eivät perustu ainoastaan kouluvalintaan vaan myös koulun tekemään valintaan. Kun kysyntä nousee, nousee myös koulujen kilpailukyky. Näin ollen myös koulut kilpailevat motivoituneista ja menestyvistä oppilaista ja opiskelijoista, mikä johtaa valikointiin. Painotettua opetusta käytetään oppilaiden valikointiin sekä koulun toiminnan markkinointiin. (Järvinen 2003, 10–11.) Kilpailua käydään sekä perheiden välillä, että koulujen välillä.

2.3 Sosiaalisen taustan merkitys koulutuspolulla

Sosiaalisen taustan on tutkittu vaikuttavan sekä koulumenestykseen että koulutusvalintoihin. Näitä voidaan kutsua myös primaarivaikutukseksi ja sekundaarivaikutukseksi. (Pulkkinen &

Roihuvuo 2014, 25.) Kotimainen koulutusvalintoihin liittyvä tuore tutkimus liittyy pääosin peruskouluun. Vanhempien tekemät valinnat peruskouluaiikana ovat kuitenkin yhteydessä nuoren myöhempään valintoihin. Painotettu opetus peruskoulussa kannustaa hakeutumaan myös erityisen koulutustehtävän lukioon. Näin ollen on merkittävää tarkastella sosiaalisen taustan merkitystä koulutuspolulla.

Pierre Bourdieu on tutkinut sosiaalisen taustan vaikutusta koulutuspolulla pääomien kautta. Bourdieun esittelemät pääomat ovat taloudellinen, sosiaalinen sekä kulttuurinen pääoma. Nämä pääomat esitellään tarkemmin luvussa 3. Näistä pääomista kuitenkin kulttuurinen pääoma on Bourdieun mukaan selkeästi sellainen, jolla on yhteys lapsen koulutuspolkuun. Kulttuurinen pääoma näkyy lapsen koulutuspolulla muun muassa taitona ymmärtää ja käyttää vaativampaa kieltä. Koulutuksen kentällä kulttuurinen pääoma nähdään niin sanotusti oletuksena, jonka vuoksi alemman sosiaalisen taustan lapsilla, joilla tätä kulttuurista pääomaa ei ole samalla tavalla, on huonommat lähtökohdat koulutukselliseen menestykseen. (Sullivan 2001, 893.) Asiat, jotka kodin kulttuurissa vaikuttavat koulunkäyntiin ovat esimerkiksi kotona lukeminen, puhekieli ja elektroniikan käyttö. Kotona käytetyn kielen vaikutus näkyy muun muassa siten, että useammin korkeasti koulutetut vanhemmat ottavat lapsiaan mukaan keskusteluihin, joissa käytetään kehittyneempää kieltä ja näin ollen lapset pääsevät harjoittelemaan vuorovaikutusta aikuisten kanssa. (Pulkkinen & Roihuvuo 2014, 17.) Korkeasti koulutetut vanhemmat pystyvät tarjoamaan lapselle laajemmin strategista tietoa liittyen esimerkiksi kurssivalintoihin sekä koulutusvalintoihin (Mikkonen & Korhonen 2018, 13).

Vanhempien toiveet vaikuttavat lasten koulutukseen. Kuten aikaisemmin on mainittu, sosiaalinen tausta vaikuttaa myös koulumenestykseen. Sosiaalinen tausta vaikuttaa myös siihen, miten koulumenestykseen suhtaudutaan. Korkeamman aseman perheissä heikompi koulumenestys nähdään harvemmin perusteena olla hakematta valikoituun opetukseen kuin matalamman aseman perheissä. (Pulkkinen & Roihuvuo 2014, 25.) Tutkimusten mukaan kouluvalintoja tekevätkin varhaisessa vaiheessa enemmän korkeamman sosiaalisesta taustasta tulevien lasten vanhemmat. Vanhempien kouluvalintojen taustalla voi olla myös painotettuun opetukseen hakeminen, mutta on myös todettu, että oppilaitosten sisäänpääsyprosentit vaikuttavat siihen, millaisena koulu nähdään. Koulun tarjotessa painotettua opetusta, saatetaan sitä pitää hyvänä kouluna tämän tarjonnan perusteella. (Kosunen 2014, 445–448.) Korkeasti koulutetut vanhemmat voivat herkemmin vaikuttaa lapsensa kouluvalintoihin ja samalla

painottaa sitä, kuinka lapsi osaa tehdä hyvät päätökset itse. (Kosunen & Seppänen 2015, 334). Berisha ja Seppänen (2017, 241) ovatkin todenneet, että painotettuun opetukseen päätyy herkemmin oppilaita, joiden vanhemmat edustavat korkeampaa sosioekonomista asemaa. Tämä voi johtua osittain myös siitä, että usein korkeammin koulutettujen vanhempien lapset myös harrastavat enemmän urheilua, musiikkia ja taidetta.

Painotetun linjan valintaan voi vaikuttaa myös se, onko vanhempi itse käynyt painotetun linjan koulutuksen. Painotetun linjan valinnat voidaan luokitella korkeaksi valikoinniksi ja pelkästään tämä voi vaikuttaa vanhempien toiveisiin lapsen oppilaitoksesta. Korkea valikointi tarkoittaa sitä, että kouluun valikoidaan oppilaita tietyin perustein, jotka poikkeavat perinteisistä valintatavoista. Näitä valintatapoja voivat olla esimerkiksi näyttö- ja soveltuvuuskokeet. Kosunen ja Seppänen (2015) tutkimuksen mukaan kahden samassa kaupungissa sijaitsevan koulun valintaan vaikutti se, kuinka suurta valikointia koulussa tehdään. Korkeasti koulutettujen lasten vanhemmat valitsevat herkemmin korkean valikoinnin kouluja. (Kosunen & Seppänen 2015, 333–334.)

Sosiaalisen taustan merkitys näkyy myös toisen asteen koulutuksen valinnassa sen kannalta, valitseeko nuori ammattikoulun vai lukion. Pulkkinen ja Roihuvuon (2014, 16) mukaan opiskelijat, jotka valitsevat ammatillisen koulutuksen, tulevat usein perheistä, joissa vanhemmat ovat matalammin koulutettuja kuin lukion valitsevien nuorten vanhemmat. Tämä perustuu siihen, että korkeammasta sosiaalisesta taustasta tulevat nuoret voivat suhtautua koulutukseen eri tavoin, kuin matalammasta sosiaalisesta taustasta tulevat nuoret. Vaikka koulumenestys olisi tällaisten nuorten välillä hyvin samantasoisia, jatkokoulutus voi nuorille näyttäytyä hyvinkin eriarvoisina. (Järvinen 2003, 31.) Sosioekonomisen taustan vaikutusta on tutkittu myös korkeakoulutukseen siirtymisessä. Erityisesti yliopistoon suuntautumisessa on korkean sosioekonomisen taustan todettu vaikuttavan positiivisesti (Keski-Petäjä & Witting 2016).

3 Identiteettipääoma

Identiteettipääomalla tarkoitetaan ihmisen psykososiaalisia taitoja, joiden avulla yksilö pystyy tekemään päätöksiä liittyen elämänsä kulkuun (Côté 2005, 225). Identiteettipääomateorian avulla voidaan tutkia sitä, miten nuoria voidaan auttaa käsittelemään elämänsä kulun muutoksia ja siirtymiä taustasta riippumatta. Teoria perustuu yksilön sisäisten ominaisuuksien löytämiseen ja hyödyntämiseen, joiden kautta nuori saa avaimet myös muihin pääomiin. (Côté 2002, 143.) Identiteettipääoma eroaa esimerkiksi kulttuurisesta ja taloudellisesta pääomasta siten, että identiteettipääoman muodostumisen tukeminen on tehokkaampaa, kuin esimerkiksi taloudellisesti tukeminen (Côté 2016, 14.) Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että rakenteellisten esteiden pienentäminen olisi täysin hyödytöntä. Identiteettipääomateoria antaa kuitenkin realistisemmat ratkaisut.

3.1 Identiteettipääomateorian taustaa

Identiteettipääomateoria on sosiologi James E. Côtén kehittämä teoria, jonka tarkoituksena on ollut ymmärtää paremmin identiteetin muodostumista suhteessa sosiaaliseen kontekstiin. Identiteettipääomateorian kehityksessä on taustalla ollut se, että Côté on kokenut sosiologi Pierre Bourdieun perinteiset pääomat, kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen pääoman tehottomina selittämään sitä, miten yksilöt neuvottelevat elämästä ja sosiaalisesta ympäristöstä. (Côté 1996.)

Côtén identiteettipääomateoria perustuu sosiologi Pierre Bourdieun kenttäteoriaan, jonka mukaan sosiaalisessa maailmassa on useampia kenttiä, jotka käsittävät jokainen erilaista toimintaa (Hilgers & Mangez 2015, 5). Purhonen, Gronow, Heikkilä, Kahma, Rahkonen, & Toikka (2014, 14) ovat kuvailleet Bourdieun ajatusta seuraavasti: ”Elämäntyö ja kulutuksen sosiaalisen eriytymisen taustalla on yleisempi ajatus sosiaalisesta asemasta tietyssä sosiaalisessa tilassa, jossa toimijoiden asemat määrittyvät suhteessa toisiinsa ja monien risteävien sosiaalisten erojen kautta”. Kenttäteorian yhteydessä Bourdieu on esitellyt kolme pääomaa, jotka ovat kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen pääoma. Pääoma on niin sanotusti ”kertynyttä työtä”, jota voidaan hyödyntää sosiaalisessa maailmassa. Hyödynnettävän pääoman kertyminen vie aikaa. Pääoman avulla yksilö pystyy saavuttamaan erilaisia asioita samalla laajentaen saman pääoman hyödyllisyyttä. Pääoman avulla yksilö pystyy myös saavuttamaan toisia pääomia. Bourdieu on hyödyntänyt teoriassaan taloustiedettä, jonka kautta pääoman käsite on alun perin tullut tunnetuksi. Taloustieteessä

pääoma tarkoittaa materiaa, jota voidaan käyttää taloudelliseen toimintaan. Bourdieu on siis soveltanut tätä samaa toimintatapaa ei-materiaalisessa kontekstissa, kulttuurisessa ja sosiaalisessa. Bourdieun mukaan pääoma, joka perustuu materiaan, näkyy myös ei-materiaalisina pääomina. (Bourdieu 1986, 81.)

Identiteettipääoman mallin teoreettiset lähtökohdat ovat erityisesti oppijan kehittämisessä. Oppijan kehityksessä oppijan omalla panoksella on mahdollista ylittää rakenteellisia esteitä, kuten puutteita muissa pääomissa, koulutuksellisen osallistumisen kautta. Tätä on voitu perustella sillä, että esimerkiksi Kanadassa korkeakoulutuksen saavutettavuuden parantaminen matalammasta sosiaalisesta taustasta tuleville on mahdollistanut heille keinoja ylittää erilaisia rakenteellisia esteitä. Tähän liittyen on kuitenkin herännyt erilaisia kysymyksiä, kuten se, miksi saman sosiaalisen luokan edustajilla voi olla hyvinkin erilainen koulutustausta. (Côté 2016, 7–8.). Yksilön ominaisuuksiin ja esimerkiksi koulutuspolkuun vaikuttaa sosioekonomisen aseman lisäksi yksilön ”näkyvät” ominaisuudet. Tämän vuoksi samoista taustoista tuleville yksilöillä voi olla hyvinkin erilainen koulutuspolku.

Myöhemmin Côté esitteli identiteettipääoman myös eräänä kulttuurisen pääoman alaluokkana. Mallin taustalla on ollut myös Côtén oma kokemus liikkumisesta eri kulttuuristen kontekstien ja sosiaalisten luokkien välillä. Tämä liikkuminen vaatii sen, että yksilö ymmärtää, miten eri sosiaalisissa ympäristöissä luodaan käsitys siitä, millainen joku yksilö on ihmisenä. Tämä perustuu Bernsteinin (1971) näkemykseen siitä, että eri sosiaalisilla luokilla on erilaisia koodeja liittyen kielenkäyttöön, asenteisiin ja tapoihin. (Côté 2016, 6.)

Pääomien hyödyllisyys riippuu siitä, missä kentässä se toimii. Taloudellinen pääoma on suoraan yhdistettävissä rahaan ja omistajuuteen. Kulttuurinen pääoma viittaa esimerkiksi koulutuksellisiin saavutuksiin ja on näin ollen se toimii välineenä taloudelliselle pääomalle. Sosiaalinen pääoma viittaa verkostoihin ja yhteyksiin, ja on myös tietyillä kentillä muutettavissa taloudelliseksi pääomaksi. (Bourdieu 1986, 82.) Bourdieun pääomat menevät kuitenkin hyvin paljon päällekkäin Côtén identiteettipääoman muotojen kanssa, erityisesti näkyvien resurssien kanssa (Tikkanen 2016, 16). Pääomia ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista tarkastella erillisenä ja itsenäisinä vaan keskeistä on se, miten nämä pääomat ovat kytköksissä toisiinsa. Nämä pääomat muodostavat laajan kokonaisuuden, jossa jokainen pääoma vaikuttaa toiseen. Hornen ja muiden (2011) sanoin tätä kokonaisuutta voidaan kutsua ”risteäviksi useiksi pääomiksi”. (Warin 2012, 691.)

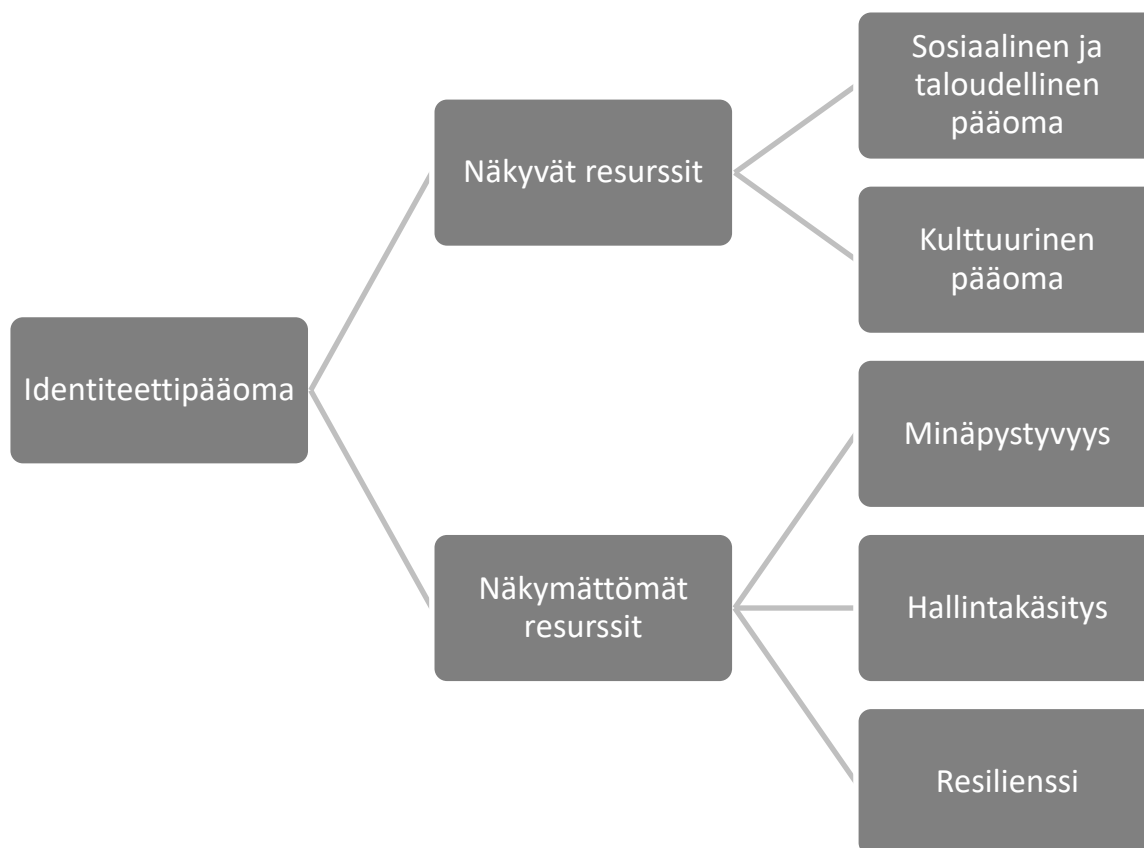
Côté (2016, 18) mukaan yksilöllä on mahdollisuus tehdä ”identiteettisijoituksia” (*identity investments*). Identiteettisijoitukset ovat strategista ja tietoisista toimintaa, jolla yksilö pyrkii kerryttämään identiteettipääomaa. Tämän tutkimuksen kannalta erikoislukiovalinta voidaan nähdä tällaisena sijoituksena. Identiteettipääoman mallissa keskeistä on myös se, että jo olemassa olevia resursseja käytetään strategisesti siten, että saadaan lisää resursseja. Tämän ei kuitenkaan tarvitse olla tietoisesti tapahtuvaa toimintaa (Côté 2016, 19). Esimerkiksi, jos yksilöllä on jo ennestään näkyvänä resurssinaan korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat, on hänellä resursseja hankkia esimerkiksi verkostoja ja mainetta. Tätä ei kuitenkaan voida suoraan yhdistää identiteettisijoitukseksi, koska tämän ei tarvitse tapahtua tietoisesti.

Sosioekonomisella taustalla on vaikutusta identiteetin muodostumisessa, mutta identiteetti ei muovaudu yksinomaan sen perusteella. Vaikka yksilöllä olisikin perheen tuen ja perheen tilanteen kannalta mahdollisuus tähdätä korkealle, ei perhetausta takaa tätä kokonaan. Yksilön ominaisuuksilla on suuri merkitys siinä, mihin hänen kannattaa suuntautua. Rationaalisesti ajateltuna hyvät lähtökohdat ohjaavat korkeimman statuksen omaaviin positioihin, mutta yksilön ominaisuudet kertovat sen, onko tämä kuitenkaan kannattavaa.

3.2 Identiteettipääoman muodot

Identiteettipääomaan liittyen voidaan tarkastella näkyviä ja näkymättömiä resursseja. Näkyvät resurssit ovat niin sanotusti ”sosiaalisesti nähtävillä” ja näkymättömät resurssit taas ovat ”sosiaalisesti näkymättömiä”. Näkyviä ja näkymättömiä resursseja voidaan tarkastella myös sosiologisina ja psykologisina resursseina. Sosiologiset resurssit ovat näkyviä ja psykologiset ovat näkymättömiä resursseja. Näkyvät resurssit voivat olla sekä materiaalista omaisuutta, jolla on yhteys sosiaaliseen statukseen, että käyttäytymismalleja, kuten vaikutusvaltaa ja sosiaalisia taitoja. Näkymättömiä resursseja tarkemmin tarkasteltaessa voidaan niihin liittää ego, hallintakäsitys, minäpystyvyys, elämäntarkoitus, näkemys sosiaalisesta perspektiivistä, kriittinen ajattelu, kognitiiviset prosessit ja moraalit. (Côté 2016, 17–18.) Näkyvät ja näkymättömät resurssit ovat yhteydessä myös toisiinsa. Esimerkiksi jos yksilö tulee korkean sosioekonomisen aseman perheestä, voi hän sen perusteella ”hankkia” itsevarmuutta ja kriittistä ajattelua.

Seuraavassa kuviossa on eritelty tähän tutkimukseen valikoituneet näkyvien ja näkymättömien resurssien alaluokat. Huomioitavaa kuitenkin on se, että kulttuurinen pääoma ei kokonaisuudessaan kuulu näkyvien resurssien alle.

Kuvio 1. Identiteettipääoman muodot ja niiden alaluokat

Kuten aikaisemmin on jo tullut ilmi, identiteettipääoman avulla yksilö voi ylittää rakenteellisia esteitä, kuten matalan sosioekonomisen taustan vaikutukset. Yksilön voi kuitenkin olla huomattavasti hankalampaa hyötyä vapaudesta päättää elämänsä suunnasta, jos hänellä on puutteita muissa rakenteissa. Esimerkiksi matala sosiaalinen asema ja etninen tausta voi joissakin tilanteissa olla liian suuri rakenteellinen este ja näin ollen huomattavasti vaikeuttaa identiteettipääoman kerryttämistä riittävästi näiden esteiden ylittämiseksi. (Côté 2016, 13.) Esimerkiksi matalamman sosiaalisen taustan omaavalla yksilöllä voi olla hyvin vaikeaa ymmärtää sitä, mitä hyväosaisuus tarkoittaa ja mitä kaikkea siihen kuuluu. Sosiaalisella ympäristöllä on vahva vaikutus identiteettipääoman rakentumiseen, joten rakenteellisten esteiden ylittämiseen yksilö tarvitsee erityisesti psykologisia resursseja. Côtén teorian mukaan kuitenkin psykologisilla resursseilla voi olla suurikin rooli moderneissa

yhteiskunnissa (Côté 2016, 13). Psykologisiin resursseihin ja niiden hyödyntämiseen vaikuttavat kuitenkin myös se, millaiseksi identiteetti muodostuu ja sitä kautta myös biologiset tekijät.

3.2.1 Näkyvät resurssit

Näkyvät resurssit (*tangible resources*) ovat niin sanotusti ”nähtävillä”, ”kosketeltavissa” olevia resursseja, kuten sosiaalinen luokka, vauraus ja verkostot (Côté 2016, 17). Toisin sanoen taloudellinen ja sosiaalinen pääoma ovat puhtaasti ”näkyviä” resursseja. Sosiaalisesta ja taloudellisesta pääomasta puhutaan tässä tutkimuksessa sosioekonomisena asemana. Sosioekonomisen aseman käsite yhdistää taloudellisen ja sosiaalisen pääoman yhdeksi käsitteeksi. Sosioekonomisella asemalla tarkoitetaan yksilön asemaa yhteiskunnassa ammatillisella kentällä ja sosiaalisissa verkostoissa (Rose ym. 2009, 4). Kulttuurista pääomaa ei voida kokonaisuudessaan sijoittaa näkyviin resursseihin, vaan sitä tulee tarkastella osittain myös omana ulottuvuutenaan. Kulttuurinen pääoma näkyy näkyvissä resursseissa kuitenkin esimerkiksi etnisenä taustana, koulutuksellisina saavutuksina ja asemana (Côté 2016, 17).

Sosiaalisen pääoman käsite voi tarkoittaa eri yhteyksissä ja teorioissa eri asioita. Bourdieun mukaan sosiaalinen pääoma keskittyy erojen järjestelmän näkökulmaan. Bourdieun sosiaalisessa pääomassa korostuvat niin sanottu sisäpiiri ja ulkopuoliset. Sosiaalinen pääoma luo yksilölle luottoa ja arvostusta, jotka ovat väline taloudelliselle pääomalle. (Ruuskanen n.d.) Bourdieun mukaan sosiaalinen pääoma viittaa siis yksilön verkostoihin ja sosiaalisiin suhteisiin sekä yksilön resursseihin muodostaa näitä. Bourdieu korostaa, että vaikka sosiaalinen pääoma voidaan erottaa erillisenä pääomana, sitä ei voida tarkastella täysin irrallisena osana, vaan se linkittyy vahvasti taloudelliseen ja kulttuuriseen pääomaan. (Bourdieu 1986, 84.)

Sosiaalisen pääoman erottaa kulttuurisesta pääomasta, se että sosiaalinen pääoma keskittyy siihen, paljonko yksilöllä on verkostoja ja sosiaalisia suhteita. (Bourdieu 1986, 84). Kulttuurinen pääoma keskittyy taas enemmän siihen, millaisia nämä verkostot ovat laadultaan ja millaista informaatiota yksilö näistä verkostoista ja sosiaalisista suhteista saa. Esimerkiksi perhe on sosiaalinen pääoma, mutta perheen asema, vanhempien koulutus ja perheen antama kulttuurinen sivistys ovat kulttuurista pääomaa.

Bourdieuun mukaan kulttuurinen pääoma ilmenee kolmessa eri muodossa, ruumiillistuneena, objektiivisena ja institutionaalisenä. Ruumiillistunut kulttuurisen pääoman muoto viittaa pitkäaikaiseen asemaan. Objektiivinen muoto viittaa kulttuuriseen materiaan, esimerkiksi kirjoihin, valokuviiin ja instrumentteihin. Institutionaalinen muoto viittaa taas esimerkiksi koulutuksellisiin saavutuksiin ja kelpoisuuksiin. Bourdieuun mukaan institutionaalinen kulttuurisen pääoman muoto luo pohjan muulle kulttuuriselle pääomalle. (Bourdieu 1986, 82.) Kulttuurisen pääoman käsitteen luomisen taustalla on ollut se, että Bourdieu koki, ettei taloudelliset tekijät olleet riittäviä selittämään sosioekonomisen taustan vaikutusta koulumaailmassa. Bourdieuun mielestä taloustiede ei siis kyennyt selittämään koulutusjärjestelmän osuutta sosiaalisessa eriarvoisuudessa. (Purhonen ym. 2014, 17.)

3.2.2 Näkymättömät resurssit

Näkymättömät resurssit (*intangible resources*) ovat ”näkymättömiä”, ”aineettomia” resursseja, kuten minäpystyvyys, hallintakäsitys, itsetunto, kriittinen ajattelu sekä kognitiivinen ja moraalinen järkeily (Côté 2016, 18). Näkymättömien resurssien avulla yksilö pystyy ylittämään esteitä ja selviytymään haasteista sisäisten voimavarojen avulla. Esimerkiksi se, miten yksilö suhtautuu ja selviytyy erilaisista vastoinkäymisistä, riippuu paljon siitä, millaisia näkymättömiä resursseja hänellä on käytössään.

Näkymättömät resurssit ovat keskiössä varsinkin elämäntulon siirtymissä ja sitä kautta myös koulutuspolun siirtymissä. Kuten aikaisemmin on tullut ilmi, siirtymät ovat vaihteita, joissa nuori tekee merkittäviä päätöksiä elämän suunnastaan. Tällaisiin päätöksiin liittyy epävarmuus. Epävarmuuden sietäminen ja hallitseminen voidaan luokitella psykologiseksi resurssiksi ja näin ollen ne ovat osa identiteettipääomaa. Tässä tutkimuksessa näihin viitataan hallintakäsityksen ja resilienssin käsitteillä.

Minäpystyvyys voidaan luokitella Côtén identiteettipääoman teorian mukaan näkymättömäksi resurssiksi. Identiteettipääoman aineettomien resurssien näkökulmasta minäpystyvyys on tämän tutkimuksen kannalta keskeinen, koska minäpystyvyydellä on merkittävä osa nuoruuden siirtymissä. Minäpystyvyys ohjaa nuoria valinnoissaan siten, että he tekevät valintojaan sen mukaan mihin he uskovat omat taitonsa ja kykynsä riittävän (Bandura 1986). Nuori välttelee pettymyksen ja epäonnistumisen tunteita. Côtén identiteettipääomateoriassa puhutaan käsitteestä ”Ego Strength”. Côtén tutkimuksissa minäpystyvyyttä on tutkittu

väittämällä, jotka viittaavat haastavista tilanteista nauttimiseen, tahdonvoimaan ja määrätietoisuuteen (Côté 2016, 67).

Hallintakäsitys (*locus of control*) on alun perin Rotterin (1966) esittelemä käsite, joka viittaa yksilön sisäiseen kontrolliin suhteessa ulkoiseen kontrolliin. Tällä tarkoitetaan sitä, miten yksilö kokee erilaisten lopputuloksien syy-seuraussuhteet. Hallintakäsitys on siis sitä, miten yksilö selittää erilaisia lopputuloksia. Lopputulosta selittäviä tekijöitä on yksilön yksilölliset piirteensä ja ominaisuutensa sekä ulkoiset tekijät, kuten tuuri, kohtalo sekä muut tekijät, joihin yksilöllä ei ole vaikutusvaltaa. Yksilön hallintakäsitys määrittyy siten, että miten hän kokee näiden kahden suhteen. (Rotter 1990, 489.) Yksilö voi esimerkiksi kokea, että hänellä itsellään on suurin vaikutusvalta lopputulokseen, mutta yksilö voi myös kokea, että hän ei pysty vaikuttamaan lopputulokseen, sillä ulkoisia vaikutteita on hänen näkemyksensä mukaan liikaa. Vahva hallintakäsitys ei kuitenkaan suoraan tarkoita sitä, että yksilö näkee ainoastaan hänen yksilöllisten ominaisuuksiensa vaikuttavan lopputulokseen. Yksilö voi myös kokea yksilölliset ominaisuutensa sellaisena, että ne suoraan vaikuttavat lopputulokseen negatiivisesti. Côté on hyödyntänyt hallintakäsityksen käsitettä identiteettipääomateorian näkymättömien resurssien selittämisessä (Côté 1996, 28).

Resilienssi, eli epävarmuuden ja epäonnistumisten sietokyky liittyy vahvasti aiemmin mainittuun hallintakäsitykseen, eikä sitä ole suoraan Côtén identiteettipääomateoriassa eritelty omakseen. Tässä tutkimuksessa tämä on kuitenkin nähty tarpeelliseksi, koska aineistossa resilienssi on selkeästi oma aiheensa. Lisäksi tutkimusten mukaan yksilön muut resurssit ovat vahvasti yhteydessä resilienssin muodostumisessa (Koirikivi & Benjamin 2020). Resilienssi liittyy myös yksilön käsitykseen siitä, kuinka paljon hän voi vaikuttaa erilaisiin lopputuloksiin (Rotter 1990, 489). Resilienssi kietoutuu kuitenkin myös minäpystyvyyteen.

Identiteettipääoman kannalta liittyy resilienssiin myös vahvasti kognitiivinen ja moraalinen järkeily. Resilienssin voidaan näiden perusteella todeta olevan identiteettipääoman muoto, jota voi kerryttää muiden resurssien kautta.

3.3 Identiteettipääomateoria muissa tutkimuksissa

Warin (2012) on tutkinut identiteettipääoman vaikutusta koulutuspolulla. Warinin mukaan pääosin kulttuurisen pääoman näkökulmapuutteet muodostivat alkuun myös muita alaluokkia, kuten fyysinen pääoma sekä emotionaalinen pääoma. Warinin tutkimuksen tavoitteena oli selvittää minuuden muodostumista oppivelvollisuuden aikana. Tutkimus toteutettiin

pitkittäistutkimuksena. Kaikki tutkittavat mainitsivat vastauksissaan sanat ”minä” ja korostivat omaa toimijuuttaan. Tutkimuksessa tuli kuitenkin esille, että minuuden korostaminen ei ollut suoraviivaista ja se vaihteli kontekstista riippuen. (Warin 2012, 697.) Tämä merkitsee sitä, että identiteettipääoman muodostuminen ei ole suoraviivaista ja se on kytköksissä muihin pääomiin. Warinin tutkimuksen mukaan muut pääomat voivat vaikuttaa jopa siihen, millainen sanavarasto nuorella edes on kuvailla minuuttaan (Warin 2012, 702–703).

Perheellä on tutkittu olevan suuri vaikutus identiteettipääoman kehitykseen. Oliveira, Mendonça, Coimbra ja Fontaine (2014) ovat tutkineet perheen tuen vaikutusta aikuisuuden siirtymässä Portugalissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien autonomian ja taloudellisen tuen suoraa vaikutusta nuoren siirtymään aikuisuuteen. Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää näkyvien ja näkymättömien resurssien osaa identiteettipääomassa sekä epävarmuuden hallintaa. Tutkimuksen tulokset osoittavat perheellä olevan vaikutusta näihin kaikkiin osa-alueisiin sekä positiivisesti että negatiivisesti. Esimerkiksi nuoren autonomian tukeminen, mikä mahdollistaa nuoren tekemään itse päätöksiä elämästään, nousee keskeiseksi. (Oliveira, Mendonca, Coimbra & Fontaine 2014, 1451, 1458.) Saman sosiaalisen luokan edustavilla perheillä voi olla hyvinkin paljon eroa perheen sisäisissä sosiaalisissa suhteissa. Toisessa perheessä tuetaan ja edistetään nuoren omia päätöksiä, mikä kannustaa häntä esimerkiksi tekemään uravalintoja omien mielenkiinnonkohteiden mukaan, mikä ei välttämättä tarkoita taloudellisesti ”järkevintä” valintaa. Toisessa perheessä taas keskiössä on nuoren ohjaaminen ja painostaminen taloudellisesti järkeviin uravalintoihin. Tämä kyseinen tutkimus on tehty Portugalissa, joten sen tulokset eivät ole suoraan yhdistettävissä siihen, miten tämä Suomessa mahdollisesti toimii. Tutkimus antaa kuitenkin käsityksen siitä, miten perhe voi olla keskeisessä osassa identiteettipääoman kehityksessä.

4 Erikoislukio

Erikoislukiolla tarkoitetaan lukiota, jolla on jokin erityinen koulutustehtävä, opetustarjonnassa painotetaan jotain tiettyä tehtäväaluetta. Joillakin lukioilla näitä koulutustehtäviä voi olla useampi. Erikoislukioita on myös erityyppisiä. Joidenkin lukioiden kohdalla painotetaan kokonaisuudessaan määriteltyä erityistehtävää, kun taas toisissa voi jokin osa-alue korostua esimerkiksi syventävien kurssien määrän kautta. (Opintopolku 2022.)

Erityistehtävän mukaista opetusta on vuonna 2015 annettu noin 20 prosentissa Suomen lukioista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Lukiolaissa erityinen koulutustehtävä määritellään seuraavasti: "Erityisellä koulutustehtävällä tarkoitetaan opetusta, jossa olennaisessa määrin painotetaan yhtä tai useampaa oppiainetta tai opintokokonaisuutta, ja opetusta, joka tähtää ylioppilastutkinnosta annetun lain 25 §:ssä tarkoitetun ylioppilastutkintoa tasoltaan vastaavan kansainvälisen tutkinnon suorittamiseen. Erityiseen koulutustehtävään voi sisältyä velvoite huolehtia asianomaiseen opetukseen liittyvistä valtakunnallisista kehittämistehtävistä. (12.4.2019/503)". (Lukiolaki) Tässä tutkimuksessa erityisen tehtävän lukioista puhutaan erikoislukioina.

Erikoislukiot lukioita on Suomessa toiminut 1960-luvulta lähtien (Jakku-Sihvonen & Blom 1994, 30). Erikoislukiot alkoivat kuitenkin yleistyä vasta 1990-luvulla. 1980-luvulla valtioneuvosto ja 1991 opetusministeriö on myöntänyt osalle oppilaitoksista erityisen koulutustehtävän. (Järvinen 2003, 6.) Yhtenä ajatuksena erikoislukioiden taustalla on ollut se, että kansainvälistymisen seurauksena tarvitaan opetusta vieraalla kielellä sekä mahdollisuus kansainvälisen ylioppilastutkinnon suorittamiseen (Jakku-Sihvonen & Blom 1994, 31).

4.1 Erikoislukion erityispiirteitä

Erikoislukioille tyypillistä on poikkeava opiskelijavalinta. Opiskelijavalintaan voidaan sisällyttää pääsy- ja soveltuvuuskoe sekä muita lisänäyttöjä. Erikoislukioiden opiskelijavalinnassa useimmiten kuitenkin painotetaan erityislinjalle soveltuvuutta korkeintaan 50 % ja peruskoulun päättötodistusta toiset 50 %. Opiskelijavalinta voidaan toteuttaa kahdella eri tavoin: pelkästään kirjalliseen materiaaliin perustuen tai näiden lisäksi valintakokeella. (Järvinen 2003, 13–14.)

Erikoislukioissa on käytössä myös poikkeava tuntijako. Erikoislukion suorittamiseen vaaditaan lukion oppimäärän suorittaminen sekä erityisalan opintoja (Opintopolku 2022). Erikoislukioiden erityisalan opintojen kautta on mahdollista saada joustoa lukion oppimäärään kuuluviin opintoihin, esimerkiksi oppiaineesta riittää suorittaa puolet pakollisista kursseista. Erikoislukioiden poikkeavalla tuntijaolla pyritään mahdollistamaan lahjakkaiden oppilaiden taitojen ja lahjakkuuksien harjoittaminen, koska valtakunnallinen tuntijako ei tähän ole kyennyt. (Järvinen 2003, 12.)

Erikoislukion erityisalueita voivat olla esimerkiksi luonnontieteiden, kielten ja taideaineiden erikoislukiot, kristillinen lukio, urheilulukio, kansainväliseen tutkintoon johtava koulutus (tunnetaan myös termillä IB-linja), Deutsches Internationales Abitur -tutkintoon johtava koulutus, Steinerkoulut sekä kansainväliset koulut. (Opintopolku 2022.) Erikoislukiot voidaan ryhmitellä myös sen perusteella, suorittavatko lukion kaikki oppilaat erityisalan kautta poikkeavaa opetussuunnitelmaa vai vain osa oppilaista. Lukio, jossa kaikki koulun oppilaat noudattavat erityisen tehtävän mukaista opetussuunnitelmaa, kutsutaan painotetuksi erikoislukioksi. Esimerkiksi IB-lukiot ovat useimmiten painotettuja erikoislukioita, koska niiden opetussuunnitelma poikkeaa huomattavasti suomalaisen lukion opetussuunnitelmasta. (Järvinen 2003, 13.)

4.2 Erikoislukioiden tehtävät

Opetushallitus (1994) on määritellyt erityisen tehtävän lukioille kolme kriteeriä, jotka ohjaavat toimintaa. Ensimmäiseksi, painotuksen tulee olla niin voimakasta, että se vaatii poikkeuksellisen tuntijaon. Toiseksi toiminnan tulee olla valtakunnallista ja kolmanneksi, toiminnan tulee tukea ja kehittää opiskelijoiden erityislahjakkuuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015) on myös laatinut jokaiselle erityiselle koulutustehtävälle omat vaikuttavuutta ja tarpeellisuutta perustelevat näkökulmat. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 9.)

Taulukko 1. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2015) erityistehtävälukioverkoston kuvaus tiivistettynä

Taidelukiot	Urheilulukiot	Kielilukiot ja kansainväliset lukiot	IB-lukiot	Matematiikka-, luonnontiede-, ympäristö- ja tekniikkalukiot
Yhteisöllisyys	Urheilijan kaksoisuran mahdollistaminen	Kieli välineenä	Opintojen johtaminen yliopisto-opintoihin	Lahjakkaiden opetus
Koulutuksellisen tasa-arvo	Resurssien tehokas hyödyntäminen	Verkostoituminen	Kansainvälinen osaaminen	Painotusalueiden jatko-opintoihin hakeutuminen
Uravalinta ja elämänlaatu	Syrjäytymisen ehkäisy	Innovaatio- ja kehittämiskeskusten rooli	Koulutusmuoto ulkomaisille tai ulkomailla asuneille perheille	Verkostoituminen
Verkostoituminen	Urheilijoiden tasa-arvo	Kielten opiskelun mahdollistuminen	Verkostoituminen	Innovaatio- ja kehittämiskeskusten rooli
Innovaation- ja kehittämiskeskusten rooli	Urheilumenestys	Integrointitehtävä		Yhteisöllisyys
	Innovaatio- ja kehittämiskeskusten rooli			

Taulukosta voidaan huomata, että muutamat näkökulmat esiintyvät kahden tai useamman erityistehtävän vaikuttavuutta ja tarpeellisuutta perustelevana näkökulmana. Näitä ovat yhteisöllisyys, verkostoituminen sekä innovaation- ja kehittämiskeskusten rooli.

Yhteisöllisyys näkökulma määritellään Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan samanlaista lahjakkuutta ja kiinnostuksen kohteita omaavien opiskelijoiden muodostamalla yhteisöllä ja sen merkityksellä kasvun ja kehityksen tukijana. Verkostoitumista perustellaan pitkäaikaisilla kontakteilla. Innovaation- ja kehittämiskeskusten roolilla viitataan erityisen tehtävän muodostamaan valtakunnalliseen verkostoon ja yhteistyöhön. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 10–22.) Useamman erityistehtävän kohdalla tuodaan esiin myös uravalinnat ja jatko-opinnot. Matematiikan ja luonnontieteiden painoarvon voi huomata siinä, että ainoastaan näitä

erityistehtäviä perustellaan lahjakkaiden opetuksena. Tämä sama painoarvo on nähtävillä korkeakoulujen valintauudistuksessa ylioppilastodistuksen pisteytyksessä (Yliopistovalinnat 2023). Matemaattis-luonnontieteiden erikoislinjan jatkokouluttautumistavoitteeseen liittyy paljon kilpailua. Etenkin lääketieteelliseen koulutukseen tunkua on paljon.

Korkeakoulujen tuoreinta valintauudistusta on tarkoituksenmukaista avata, koska jatkokouluttautuminen listataan yhdeksi erikoilukioiden tarpeellisuuden perusteeksi. Vuoden 2020 korkeakoulujen valintauudistus tulee todennäköisesti lisäämään jatkokouluttautumisen merkitystä erikoislukiovalinnassa, sillä korkeakoulujen valintauudistuksen keskeinen uudistus on ollut todistusvalinta. Todistusvalinta tarkoittaa sitä, että suurin osa valitaan korkeakouluihin ylioppilastodistuksen perusteella. Todistusvalinnassa on merkitystä sillä, mitä aineita hakija on kirjoittanut, sillä hakukohteisiin saatetaan käyttää erilaisia painotuksia. Esimerkiksi lääketieteellisen haussa biologia ja kemia ovat painotettuja aineita, eli niistä saa suhteessa enemmän pisteitä, kuin muista aineista. (Helsingin yliopisto 2023.)

Korkeakoulujen valintauudistus on näkynyt jo erikoislukioiden kentällä. Kuten aikaisemmin on jo tullut esille, Mäntän lukiossa perustettiin vuonna 2020 lääketieteellinen lukion erikoislinja, jossa painotettuina aineina on matemaattis-luonnontieteelliset aineet. Erikoislinjaa esittelevässä artikkelissa mainitaan, että tällä erikoislinjalla tavoitellaan lääketieteestä kiinnostuneita opiskelijoita. Opintojen kerrotaan valmistavan yliopistojen lääketieteen valintakokeisiin. Mäntän lukion lääke- ja luonnontieteen erikoislinja on ensimmäinen lääketieteeseen painottuva erikoislinja. (Tanninen 2021.) Vaikka kyseistä erikoislinjaa esitelläänkin lääketieteen valintakokeeseen valmentavana, voidaan sen olettaa myös antavan hyvät lähtökohdat todistusvalinnassa menestymiseen.

Korkeakouluihin hakeutumiseen liittyen on merkittävää myös käsitellä korkeakoulujen hakijasumaa. Hakijasumalla viitataan siihen joukkoon, joiden siirtyminen korkeakouluopintoihin on hitaampaa ja sitä kautta heistä muodostuu niin sanotusti paikallaan pysyvä suma, joka kasvaa vuosittain. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022, 2.) Hakijasuma on ollut yksi peruste sille, miksi nuorten siirtymistä toisen asteen koulutuksesta korkeakouluopintoihin on pyritty nopeuttamaan ja näin ollen myös yksi syy korkeakoulujen valintauudistukselle.

Erikoislukioiden avulla kunnat voivat houkutella nuoria pidemminkin etäisyyden päästä. Erikoislukioiden vetovoimaan vaikuttaa vahvasti myös oppilaitoksen tekemä markkinointi. (Engblom-Pelkkala 2018, 10–11.)

4.3 Opiskelijat erikoislukiossa

Erikoislukioon hyväksytyistä ei ole paljon tilastoja vapaasti saatavilla. Vuodesta 2014 on kuitenkin löydettävissä rekisteriaineisto, joka kattaa metropolia-alueen, eli suurkaupunkialueen. Tämän rekisterin mukaan vuonna 2014 29 % lukioon hakeutuneista on hakenut erikoislukioon. (Kupiainen 2015.) Tilastokeskuksen mukaan IB-linjalta valmistuneiden määrä on noussut vuosien 2001–2021 melko tasaisesti. Vuonna 2001 IB-linjalta valmistuneita on ollut noin 200 ja 2021 valmistuneita oli 560. (Tilastokeskus 2022.) Vaikka tässä viitataan valmistuneisiin, voidaan näin suuren kasvun nähdä johtuneen kansainvälisten lukiotutkintojen tarjonnan lisääntymisenä.

Tero Järvinen (2003) on tutkinut erikoislukion opiskelijoiden erityispiirteitä sekä heidän taustaansa. Järvinen on tarkastellut myös Pierre Bourdieun pääomien merkitystä erikoislukiovalinnassa. Erikoislukioihin valikoituneet nuoret ovat 2000-luvun alussa olleet tyypillisesti korkean sosioekonomisen aseman perheistä. Vanhempien koulutustasolla ja taloudellisella tilanteella on todettu olevan yhteys erikoislukioihin valikoitumisessa. (Järvinen 2003, 28.) Erikoislukioiden urheilu- ja taidepainotukset ovat yhdistettävissä nuoren harrastuksiin, ja harrastusten maksullisuuden vuoksi tämä on loogista. Erityisesti urheiluharrastukset ovat usein hintavia. IB-lukioiden opiskelijoiden vanhemmat kuuluvat kuitenkin muihin painotuksiin verrattuna useammin ylimpiin tuloryhmiin sekä ylempiin toimihenkilöihin (Järvinen 2003, 28).

Erikoislukion opiskelijat ovat valikoituneet erikoislukioon kilpailun ja karsinnan seurauksena. Tästä syystä erikoislukioon valikoituneet nuoret ovat pääosin aiemmin opinnoissa menestyneitä. IB-lukioihin päätyvät nuoret ovat keskiarvoltaan menestyneimpiä, sillä IB-lukioiden opiskelijoilla keskiarvohajonta on vähäisintä. Muiden erikoislukioiden opiskelijoiden keskiarvot eivät kuitenkaan eroa kovin merkittävästi yleislinjan opiskelijoiden keskiarvoista. (Järvinen 2003, 34.) On myös todettu, että erikoislukioon hakevien koulumenestys vaihtelee lukioittain ja erikoislinjoittain. Hakijoiden keskuudessa suosittuihin lukioihin, joissa normaalin linjan keskiarvovaatimus on korkea, hakeutuu erikoislukioon

nuoria, joiden koulumenestys on keskimäärin heikompi. Matalamman keskiarvovaatimuksen lukioissa erikoislinjoihin hakeutuu taas keskimäärin menestyneempiä nuoria. Erikoislukioihin hyväksytyjen keskuudessa nämä erot eivät näy kuitenkaan merkittävästi. (Kupiainen 2015.) Näin ollen voidaan todeta, että erikoislukioiden valinnassa korostuu koulumenestyksen lisäksi muu menestys. Erikoislukion opiskelijat perustelevat erikoislukiovalintaansa suurimmalta osin oppisisältöjen kiinnostavuudella sekä ammatillisia tavoitteita tukevalla oppisisällöllä. Vanhempien mielipiteellä valintaa perustellaan harvemmin, vaikka perhetaustalla on todettu olevan vaikutusta erikoislukioon valikoitumisessa. Erikoislukion opiskelijat ovatkin mahdollisesti taipuvaisia itsenäisten päätöksiensä korostamisessa, vaikka todellisuudessa vanhemmilla olisikin ollut tekemistä valinnan kanssa. (Järvinen 2003, 36.)

Järvisen tutkimuksessa (2003) ei ollut havaittavissa merkittävää eroa yleislinjan opiskelijoiden ja erikoislukion opiskelijoiden välillä siinä, miten he suhtautuvat jatkokouluttautumiseen. Tässä on ollut kuitenkin havaittavissa eroja riippuen painotuksesta. IB-lukiolaisilla on muita enemmän jatkokouluttautumissuunnitelmia ja urheilulukiolaisilla selvästi vähemmän. (Järvinen 2003, 49.) Tuijulan (2011) tutkimuksen mukaan erikoislinjojen ja tavallisen linjan opiskelijoiden välillä oli havaittavissa ero lukioaikaisissa tavoitteissa ja näiden tavoitteiden toteutumisessa. Erikoislinjan opiskelijoiden menestys ylioppilaskirjoituksissa oli korkeampaa ja eroa oli nähtävissä myös kurssivalinnoissa. Tutkimuksen mukaan erikoislinjan opiskelijat suorittivat keskimäärin enemmän kursseja kuin yleislinjan opiskelijat. Lisäksi tutkimuksessa tuli ilmi, että erikoislinjan opiskelijoilla tulevaisuuden kouluttautumistavoitteet pysyivät lähestulkoon samana, kun taas yleislinjan puolella oli havaittavissa enemmän muutoksia. (Tuijula 2011, 154.) Korkeakoulujen valintamenettelyt sekä korkeakoulutuksen arvostus ovat kuitenkin muuttuneet merkittävästi vuodesta 2003 ja 2011, joten jatkokoulutusta erikoislukion opiskelijoiden näkökulmasta tulisi tutkia uudestaan.

Erikoislukiolaisten ominaispiirteitä ovat Järvisen (2003, 17) mukaan päämäärätietoisuus ja suoritusorientoituminen. Erityisesti IB-lukiolaisten keskuudessa ilmenee kunnianhimoa ja korkeampia koulutus- ja ammatillisia tavoitteita. Seuraavassa taulukossa esitellään yhteenvetona IB-lukioiden, taidelukioiden sekä urheilulukioiden opiskelijoiden oppilasprofiili sekä koulutustavoitteet.

Taulukko 2. IB-lukiolaisten, taidelukiolaisten ja urheilulukiolaisten väliset erot (Järvinen 2003, 73)

	IB-lukiot	Taidelukio	Urheilulukiot
Sosiaalinen oppilasprofiili	Ylemmät yhteiskuntaryhmät, erinomainen peruskoulumenestys	Tytöt, hyvä peruskoulumenestys	Pojat, eri yhteiskuntaryhmät, hyvä tai keskinkertainen peruskoulumenestys
Koulutustavoitteet	Eniten suuntautumista yliopisto-opintoihin	Jonkin verran suuntautumista myös ammattikorkeakouluopintoihin	Eniten jatko-opintoihin liittyvää epävarmuutta

Luonnontieteisiin painottuneita erikoislukioita ei ollut mukana Järvisen (2003) tutkimuksessa erillisenä erikoislinjana, vaan ne oli niputettu ”muiden erikoislukioiden alle”. Tämän tutkimuksen kannalta matemaattis-luonnontieteellinen erikoislinja on kuitenkin merkittävä. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2015) selvityksen mukaan jatkokouluttautuminen on listattu tämän erikoislinjan yhdeksi tehtäväksi. Jos tarkastellaan matemaattis-luonnontieteellisen erikoislukion opiskelijoita Järvisen ”muut erikoislukiot” luokituksen perusteella, matemaattis-luonnontieteellisen linjan opiskelijat ovat hieman keskiarvoa menestyneempiä peruskoulussa, mutta heidän asenteensa jatkokouluttautumiseen eivät eroa yleislinjasta merkittäväällä tavalla.

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä nuoret antavat erikoislukiovalinnalleen ja sitä, miten identiteettipääoman muodot ovat olleet osana nuorten koulutuspolkua. Erikoislukiovalinnalle annettujen merkitysten kautta pyritään luomaan koulutuspolkutyyppejä, jonka jälkeen näitä tyyppejä vertaillaan identiteettipääoman muotojen kautta. Näin pyritään selvittämään, onko koulutuspolkutyyppeiden välillä eroja näkyvien ja näkymättömien resurssien näkökulmasta.

Tutkimuskysymyksenä on:

Millaisena nuoret kuvailevat koulutuspolkuaan erikoislukioon?

1. Millaisia merkityksiä nuoret antavat erikoislukiovalinnalle?
2. Mitä identiteettipääoman muotoja nuorella on ollut koulutuspolkunsa aikana, jotka ovat mahdollisesti edesauttaneet tähän päämäärään?

5.2 Aineiston kuvaus

Tutkimuksen aineistona käytetään Education Systems, Learning and Social Change (EduSys) -hankkeen haastattelututkimukseen kerättyä aineistoa, joka on toteutettu vuonna 2019. Tähän tutkimukseen aineisto on rajattu erikoislukion käyneisiin nuoriin. Erikoislukion käyneitä nuoria tutkimuksessa on yhdeksän. Erikoislukiolinjoja aineistossa ovat matemaattis- ja luonnontieteellinen, taide, kieli ja kansainvälisyys sekä liikunta. Alkuperäisessä aineistossa haastateltavia on yhteensä 28, jotka kaikki ovat valmistuneet toiselta asteelta 1–2 vuoden sisällä tutkimuksen toteutuksen aikaan. Haastattelu on ollut elämäkerrallinen ja siinä on selvitetty nuorten koulutuspolkuja, työelämää ja tulevaisuuden näkemyksiä ja toiveita.

EduSys -hanke on vuonna 2019 toteutettu monimenetelmätutkimus, jonka tarkoituksena on ollut tarkastella nuorten koulutus- ja urapolkuja, osaamista sekä valintoihin vaikuttaneita tekijöitä moniulotteisesti. Hankkeessa on hyödynnetty kolmea erilaista tutkimusaineistoa, jotka ovat olleet kyselyt, haastattelut sekä rekisteritutkimus. EduSys -hankkeessa on tutkittu esimerkiksi sosiaalisen taustan yhteyttä työllistymiseen sekä kouluun sitoutumattomien nuorten taustaan ja tulevaisuudenodotuksia. Hanke on toteutettu Turun yliopiston

kasvatustieteiden laitoksella, Elinikäisen oppimisen ja koulutuksen tutkimuskeskuksessa. (Turun yliopisto 2019.)

Seuraavassa taulukossa on eriteltynä tutkittavat ja heidän erikoislinjansa. Tutkittavien nimet ovat pseudonyymejä, eli ne eivät ole tutkittavien oikeita nimiä anonyymiteetin vuoksi.

Taulukko 3. Tutkittavat, erikoislinjat ja vanhempien koulutustaso

Tutkittavat	Erikoislinja	Vanhempien koulutustaso
Anna	matemaattis-luonnontieteellinen	Äiti, yliopisto ja isä, AMK
Mia	taide	Molemmat vanhemmat yliopisto
Susanna	matemaattis-luonnontieteellinen	Ainakin toinen vanhempi korkeasti koulutettu
Noora	kieli/kansainvälisyys	Isä, opistoaste ja äiti, korkeakoulutus
Laura	taide	Molemmat vanhemmat ammattikoulu
Tommi	matemaattis-luonnontieteellinen	Äiti, yliopisto ja isä, AMK
Elias	liikunta/tietty urhelulaji	Isä, yliopisto ja äiti, AMK
Marko	matemaattis-luonnontieteellinen	Äiti, yliopisto ja isä, AMK
Frans	kieli/kansainvälisyys	Äiti, AMK ja isä, yliopisto

5.3 Aineiston analyysi

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on empiiristä tutkimusta, eli se perustuu erilaisiin aineistoihin ja niiden analyysiin. Empiirinen laadullinen tutkimus vaatii kuitenkin aina tuekseen teoriaa. Laadullista tutkimusta ei voida määritellä yksinkertaisesti. Tämä tutkimus on fenomenologinen tutkimus, eli tutkitaan ihmisten kokemuksia merkitysten kautta. Fenomenologia perustuu siihen, että yksilön toiminta on

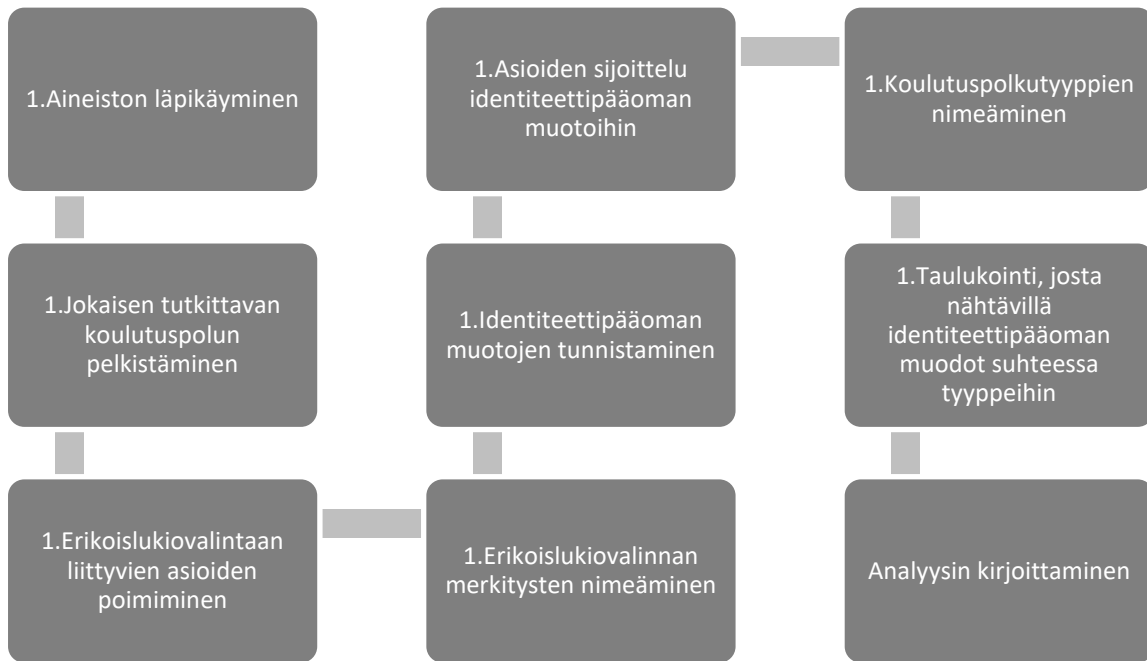
intentionaalista, eli yksilö pyrkii jotakin asiaa kohti. Tämä toiminta rakentuu yksilön rakentamien merkitysten kautta. Fenomenologisessa tutkimusperinteessä korostuu se, että tutkimusta tehdään tulkintojen kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 1.3.2)

Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa on hyödynnetty teemoittelua ja tyypittelyä. Teoriaohjaava sisällönanalyysissa teoria toimii aineiston apuna, mutta analyysi ei kuitenkaan perustu täysin teoriaan. Analyysi aloitetaan aineistolähtöisesti, jonka jälkeen siihen yhdistetään aiemmin olemassa oleva tieto asiaan liittyen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 81). Teemoittelu tarkoittaa aineiston uudelleen järjestämistä erilaisiin teemoihin ja näiden kautta käsitellään tutkimusongelman kannalta keskeisiä asioita. Teemoittelussa voidaan hyödyntää myös teorian antamaa tietoa.

Tyypittelyssä tulee jollain tasolla tehdä myös teemoittelua. Tyypittelyssä keskeistä on se, että tyypit muodostetaan joukoista siten, että jokainen tyyppi edustaa joukkoa, jolla on jotain yhdistäviä tekijöitä. Tässä tutkimuksessa tyypittely on tehty muodostamalla mahdollisimman yleisiä tyyppejä. (Eskola & Suoranta 1998, 125–126, 131.)

Tässä tutkimuksessa teemoittelussa on hyödynnetty James E. Côtén identiteettipääomateorian näkyviä ja näkymättömiä resursseja. Tyypittely on tässä tutkimuksessa tehty erikoislukiovalinnalle annettujen merkitysten pohjalta. Aineiston tyypit muodostuvat kolmesta erikoislukiovalinnalle annetusta merkityksestä, jatkokouluttautumiseen tähtäävään koulutuspolku, henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvä koulutuspolku sekä hapuilevaan koulutuspolku. Nämä tyypit on muodostettu pääosin aineistolähtöisesti.

Tässä tutkimuksessa tyypittelyn tarkoituksena on ollut löytää tutkittavista samankaltaisuuksia erikoislukiovalinnan merkitysten kautta ja teemoittelun tarkoituksena on selvittää, että löytyykö näistä kyseisistä tyypeistä eroja näiden teemojen sisällä identiteettipääoman näkökulmasta.

Kuvio 2. Analyysin eteneminen

6 Tulokset

Aineistosta voitiin eritellä kolme erikoislukiovalintaan perustuvaa koulutuspolkutyyppiä. Jatkokouluttautumiseen tähtäävään koulutuspolkuun sijoittuu yhteensä neljä nuorta. Loput viisi jakautuvat kahteen muuhun koulutuspolkutyyppiin, henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvään sekä hapuilevaan koulutuspolkutyyppiin. Kaikilla tutkittavilla eri koulutuspolkutyypistä huolimatta näkyvät ja näkymättömät resurssit ovat hyvin samankaltaisia. Näkymättömissä resursseissa on kuitenkin havaittavissa enemmän eroja kuin näkyvissä resursseissa. Näitä kaikkia koulutuspolkutyyppejä yhdistää se, että jokaisessa tyypissä tulee esille kiinnostus erikoislukion painotettuun aineeseen.

Taulukko 4. Koulutuspolkutyypit suhteessa identiteettipääoman muotoihin.

Teemat	Jatkokouluttautumiseen tähtäävä koulutuspolku	Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvä koulutuspolku	Hapuileva koulutuspolku
Sosioekonominen asema	Korkea	Korkea	Korkea
Sosiaaliset suhteet	Paljon kavereita, läheiset perhesuhteet	Paljon kavereita, läheiset perhesuhteet	Paljon kavereita, läheiset perhesuhteet
Vanhempien suhtautuminen koulunkäyntiin	Tukeneet tarvittaessa, ei painostusta	Tukeneet tarvittaessa, mutta selkeästi neutraalimpi suhtautuminen	Tukeneet tarvittaessa, toivovat menestystä
Oma suhtautuminen koulunkäyntiin	Positiivinen	Positiivinen, mutta myös hyvin suoritusorientoitunut	Positiivinen
Harrastukset	Pääosin painotettuun aineeseen liittyviä, mutta myös muita	Paljon harrastuksia	Harrastuksia
Koulumenestys	Erinomainen	Erinomainen	Erinomainen
Minäpystyvyys ja hallintakäsitys	Vahva minäpystyvyyden tunne ja hallintakäsitys	Vahva minäpystyvyyden tunne ja hallintakäsitys	Vaihteleva minäpystyvyyden tunne ja hallintakäsitys
Resilienssi	Vahva resilienssi	Kohtalainen resilienssi	Vaihteleva resilienssi

Taulukko 5. Erikoislukiovalinnan merkityksenannot ja niiden kuvaus.

Jatkokouluttautumiseen tähtäävä koulutuspolkutyyppe	Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvä koulutustyyppi	Hapuileva koulutuspolkutyyppe
Erikoislukion painotettu aine liittyy nuoren tulevaisuuden haaveisiin	Erikoislukioon pääsy osoitus omista kyvyistä ja taidoista	Epävarmuus, ulkoinen paine, ei pitkän tähtäimen tavoitteita

Jokaisessa koulutuspolkutyypissä tuotiin esille edellä mainittujen lisäksi kiinnostus erikoislinjan painotettuun aineeseen. Kiinnostus painotettuun aineeseen tuli ilmi esimerkiksi harrastuksen kautta tai suoraan nuoren kertomana.

6.1 Jatkokouluttautumiseen tähtäävä koulutuspolku

Aineistosta yhteensä neljä nuorta voidaan luokitella jatkokouluttautumiseen keskittyvään koulutuspolkutyyppeihin. Tähän tyyppiin on luokiteltu ne nuoret, jotka ilmaisevat erikoislukiovalinnan liittyneen jollain tavalla lukion jälkeisiin suunnitelmiin. Jatkokouluttautuminen tulee nuorten kertomuksista esille selkeimmin matemaattis-luonnontieteellisen linjan käyneiltä. Tämä tulos tukee Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitystä erikoislukioiden vaikuttavuudesta ja tarpeellisuudesta, missä matemaattis-luonnontieteellisen erikoislinjan kohdalla mainitaan jatko-kouluttautuminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 21). Matemaattis-luonnontieteellisen linjan käyneet kertovat, että he ovat ainakin jossain vaiheessa haaveilleet painotettuja aineita vastaavasta jatkokoulutuspaikasta ja ammatista. Tähän liittyviä tulevaisuuden suunnitelmia ovat lääketieteellinen ja teknilliset alat. Matemaattis-luonnontieteellisen lisäksi tähän tyyppiin kuuluvista nuorista yksi on käynyt kieli/kansainvälisyys linjan ja yksi urheilulinjan. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen mukaan myös kieli ja kansainvälisyys -linjasta tähdätään yliopisto-opintoihin ja urheilulinjan kohdalla mainitaan kaksoisuran mahdollistaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 19).

Susanna: ”Ja silloin mä sit otin vähän siitä koppia, et joojoo, et mä rupesin ehkä vähän niiku periaatteessa siihen sillain, et se vois olla se oma juttu. Et ehkä se, ja kyllä se eläinlääkäri on kyllä kans ollu silleen, et nyt edelleen, nyt se on niinku ihan ehdoton. Et sillon nuorempana se oli tietty semmonen, et eläimet on kivoja, mut siinä välissä se ei ehkä ollu ihan niin selkeätä, että mä vähän mietin kaikenlaista, mut kyl se

sit taas uudelleen tuli sieltä. Ja nyt sit kun sitä on funtsinu tässä useemman vuoden ja yrittäny nyt niin, nyt niinku kyllä, sinne toivottavasti.”

Haastattelussa nuorilta on kysytty peruskoulun aikaisista tavoitteista oppimisen ja tulevaisuuden suhteen. Tässä yhteydessä Susanna kertoo, että lukio oli hänelle selkeä valinta ja kertoo kuulleensa erikoislinjasta sisarukseltaan ja äidiltään. Tällöin Susanna on todennut, että erikoislinja olisi hänelle sopiva paikka, koska siellä hän pääsisi opiskelemaan painotetusti niitä aineita, joista hän on aidosti kiinnostunut ja motivoitunut. Tässä kohtaa myös pitkäaikainen haave eläinlääkärin ammatista on konkretisoitunut, koska hän on ajatellut erikoislinjan edesauttavan tätä tavoitetta.

Susanna: ”et mä luulen, et kuitenki se ois ollu niinku se [erikoislinjans]suuntaus, et vaikka mä olisin lähteny johonki muuhun, niin mä luulen, et se ois joka tapauksessa ollu joku [erikoislinjan] suuntaus.”

Elias: ”Kyl se oli sillon joskus ku just lukioon lähti ni sillon oli semmonen että kyl tästä jotain vielä voi tulla”

Susannan vastauksista tulee kuitenkin ilmi, että vaikka ei eläinlääkäriksi päätyisikään, niin johonkin erikoislinjan painotusta vastaavalle alalle hän päätyisi joka tapauksessa. Elias mainitsee myös, että erikoislukiovalinnassa taustalla on ollut ajatus siitä, että painotetusta aineesta voisi kehittää jotakin tulevaisuudessa. Eliaksen kohdalla painotettu aine pohjautuu myös pitkäaikaisempaan kiinnostuksen kohteeseen, eli liikuntaan.

Noora: ”Me tehtiin niitä MOLin tai minkälie noita ammattitestei sillon, niin sillon tuli et, joo mä haluan arkkitehdiks, niin sit sen perusteella katto vähän, et minne lähtee lukioon, ja se oli vähän sellainen puskuri, minkä kanssa sit halus päästä vähän eteenpäin, mut sit lukion aikaan vähän mieli muuttukin”.

Nooran kohdalla taas erikoislinja ei ole ollut Susannaan ja Eliakseen verrattuna yhtä pitkäaikaiseen kiinnostukseen perustuvaa, mutta myös hän kertoo tulevaisuuden suunnitelmien vaikuttaneen erikoislukiovalintaan. Hänen erikoislinjansa ei kuitenkaan ole ollut suoraan yhteydessä arkkitehdin ammattiin, sillä hänen erikoislinjansa on ollut kieli ja kansainvälisyys. Arkkitehdin koulutus on kuitenkin yliopistopohjainen koulutus, joten sen

kannalta kieli ja kansainvälisyys -linja tukee tätä tavoitetta. Nooran kohdalla hänen suunnitelmansa kuitenkin muuttuivat lukion alettua.

Elias: *”No mä olin joskus alakoulussa, en nyt ihan kymppin oppilas mut ysin oppilas. Keskivertoo parempi.”*

Tommi: *”Mul oli sen verran hyvä se lukuaineiden keskiarvo sitku yhteishaku tuli, et mä sit uskalsin halee tonne [lukio] [erikois]linjalle, johon mä sit pääsinki”*

Tämän koulutuspolkutyypin nuoret ovat kaikki menestyneet koulussa hyvin. Koulumenestys on edesauttanut nuoria erikoislukiovalinnan tekemisessä, koska heillä on ollut niin sanotusti kaikki ovet avoinna. Elias ja Tommi kertovatkin, että heillä on ollut hyvä keskiarvo. Tommin mukaan korkea keskiarvo on rohkaissut häntä hakeutumaan erikoislukioon. Matemaattis-luonnontieteellisen ja urheilupainotteisen erikoislinjan käyneet kuvailevat heidän painotettuja aineitaan heidän omaksi jutuksensa. He kertovat myös, että ovat olleet kiinnostuneita kyseisistä aineista jo alakoulusta alkaen. Kieli ja kansainvälisyys -linjan käyneen Nooran haastattelusta ei tule samalla tavalla esille pidempi aikainen kiinnostus hänen valitsemaansa painotettuun aineeseen, mutta hän myös mainitsee, että englanniksi opiskelu oli kiinnostanut jo jonkin aikaa.

Kaikki tämän tyypin nuoret tulevat korkean sosioekonomisen aseman perheistä. Heillä kaikille on myös ollut paljon kavereita läpi koulutuspolun. Heillä on siis ollut sekä taloudellista että sosiaalista pääomaa. Tämä tosin pitää paikkansa kaikkien tämän tutkimuksen koulutuspolkutyypin kohdalla.

Susanna: *”mutta kyllä mä itse omassa tilassa voin ajatella, että mä oon aika hyväosanen, että hyvä perhe, tai hyvät lapsuusolot ollu ja kaikki siis sillä lailla. Et kyllä mä itte koen ainakin, että oon ihan sinäsnä saanu sen tuen, mut tietty sen kuulee, niinkun tietenkkin hyvin muuta. Ja just ei oo resurssei, tai jus esimerkiks ei oo mitään mahdollisuuksia mihinkään valmennuksiin tai muuhun tämmösiin, niin ne on totta kai sit , kun itte on tietyl taval, no ei nyt ehkä helpolla päässy, mut kuiteski silleen suht kivasti, niin on vaikee ajatella, et mitä ois periaatteessa pahimmillaan voinu olla.”*

Noora: *”Just tietenkkin kaikki kaverit. Meillä on siis tosi läheinen suku” – ”Joo, meillä on siis... Oon huomannut, kun kattoo kavereiden perheitä, että jotenkin huomaa, että saa olla onnellinen omasta perheestä, että me ollaan niin läheisissä väleissä kaikkien kaa, ja just kaikki perheen juhlat on sellasii 20:stä 50:een ihmiseen, et se tulee äkkii silleen ”oho nyt meitä on taas ihan hirveesti”. Jaksetaanko tehdä ite ruokaa?””*

Sosioekonominen asema tulee tämän koulutuspolkutyypin nuorien kertomuksista esille siten, että he kertovat vanhempien töistä, harrastuksistaan, matkusteluistaan sekä sosiaalisista suhteistaan. Erityisesti tämän koulutuspolkutyypin nuoret avaavat hyvin omaa asemaansa ja sosiaalisia suhteitaan.

Tähän tyyppiin kuuluvien nuorten vanhemmat ovat tukeneet koulunkäynnissä, eikä vanhempien toimintaa ole koettu painostamisena. Vanhempien tukea kuvaillaan sellaisena, että vanhempia on ehdottomasti kiinnostanut nuorten koulumenestys, mutta nuoret eivät ole kokeneet paljonkaan negatiivisia tunteita liittyen vanhempien suhtautumiseen koulunkäyntiin. Vanhempien kerrotaan myös auttaneen tarvittaessa koulutehtävissä.

Susanna: *”No totta kai ne on halunnu, että mä pärjään ja et mul menee hyvin, mut en mä koe, et mua on mitenkään painostettu. Et ei se oo ollu semmonen. Et totta kai siinä oli, et ku he tottu siihen ja muuta kotoo, niin sit ku ne just tiesi, että kielet on vaikeita ja mä toin seiskan, niin ne oli et [oma nimi], tosi hyvä sulle. Eikä silleen, et miks tää on näin huono ja niinku siis silleen. Et on kyllä ollu tosi kannustavaa. Koen, että oon saanu tukea niinku kotoota.” – ”Mut et kyl ne tosi paljon jeesii ja just tsemppaa, et ei oo sillain, et tietyl taval se, et on semmonen niinku hyväntyyppinen paine. Et kyl ne vähän on sillain, että ootko nyt lukenu kokeeseen ja sillain, et huolehtii, et tulee tehdyks ja vähän ehkä sillain, et pikkasen potkii eteenpäin, et teppä nyt nää ja onhan nuo nyt tehty huolella ja onhan tää tehty. Mut ei kuitenkaan oo sit semmosta, et pitäis piilotella huonoja numeroita, tai mitään.”*

Vanhempien tukea kuvaillaan myös siten, että nuoret uskovat vanhemmilla olevan tietynlaisia odotuksia, mutta niistä ei ole tarvinnut kovinkaan huolehtia, sillä omat ajatukset ovat mukailleet hyvin paljon sitä, mitä he ovat ajatelleet vanhempien toivovan. Voidaan siis todeta, että suhtautuminen koulutukseen on periytynyt näissä perheissä.

Tommi: *”Ainakin jos mä en olis halunnu mennä lukioon, niin mä tiedän, että ainakin vanhemmat olis aika paljon painostanu sinne, mut siit ei nyt tullu mitään konfliktii koska mä ite halusin. En mä nyt, ei mun mielestä mua oikein painostettu näihin mun valintoihin. Mut sit mä oon kuitenkin valinnu sillä tavalla, että ei ihmisilo o nii hirveesti ollu valitettavaakaan.”*

Tämän koulutuspolkutyypin nuorilla on kaikilla ollut harrastuksia. Harrastuksia on ollut useampia ja harrastamista tapahtuu myös perheen kanssa yhdessä. Harrastuksien kautta voidaan päätellä, että nuorilla on ollut koulutuspolullaan taloudellista, sosiaalista sekä kulttuurista pääomaa. Harrastuksien kautta heillä on ollut myös mahdollisuus kerryttää sosiaalista ja kulttuurista pääomaa.

Susanna: *”Sit kans me ollaan aika meneviä, siis sillä lailla, et meillä on koko aika jotakin menossa. Millon laitetaan kasvimaata tai milloin mennään mummolaan, et aika paljon kaikenlaista erilaista, tai käydään jossain.” – ”et me ollaan perheen kans just käyty lomareissuilla, no, melkein vuosittain. Tai et jonkunmoinen reissu, et on se sit ollu Suomen sisäisesti tai lähimaihinkin tai johonkin kauemmaksi, niin kyl meil on ollut ja kyl me ollaan aina kaikki”*

Elias: *”Mä käyn, [joukkuelaji] on nyt jääny vähän ku kausi loppu mut silleen et mä käyn salilla, jonkun verran, se nyt on jonkun verran yhteydessä siihen. Ihan urheilen yleisesti, mä tykkään käydä pelaan sulkkista ja käyn pelaa padelia kesäsin ja tennistä ja fudista, ihan tosi paljon urheiluu. Sit kalastamassa mä käyn tosi paljon kans. Meillä on semmonen paatti tuolla [paikkakunnalla] ni sillä me käydään sit kavereiden kans aina välillä. Sit mä soitan [soitinta] kans, sitäkin tulee soitettuu varmaan monta tuntia viikossa.”*

Haastatteluissa nuorilta on kysytty heidän ajatuksiaan siitä, miten he pystyvät omasta mielestä vaikuttamaan tulevaisuuden tavoitteiden toteutumiseen. Samassa yhteydessä nuorilta on kysytty, että mitkä asiat he kokevat sellaisina, jotka voisivat estää tai hankaloittaa näiden tavoitteiden toteutumista.

Susanna: *”Totta kai kyl mä koen, et mä voin käytännössä vaikuttaa tosi paljon. Tai onhan se niinkun omista valinnoista ja totta kai siihen nyt vaikuttaa moni asia, et*

eihän se oo pelkästään oo just se, et jos miettii pääsykoetta, et vaikka sä oot kuinka valmistautunut niin aina se on sattumasta kiinni, et mitä siellä kysytään, et sä voi niinkun... Mut et kyl mä pääosin itte pystyn hyvin pitkälti määrittämään sen, et mä itse uskon siihen, et niinku periaatteessa jos vaan haluaa ja näkee vaivaa, niin käytännössä melkein kaikki on siis mahdollista sillee.”

Elias: ”Tietty molempiin vastaus on tietty oma itse. Et jos et sä lue ni et sä pääse. Jos sä luet ni sit sä voit päästä. Mutta ehkä, en mä tiedä onks siinä mitään uhkakuvia varsinaisesti et miks mä en pääsis. Et enemmän mä nään niitä positiivisia puolia vaikk että miks mä pääsisin.”

Tämän koulutuspolkutyypin nuorilla on ollut melko vahva hallintakäsitys ja minäpystyvyyden tunne. Heidän kertomuksestaan tulee vahvasti esille se, että he tiedostavat omalla työnteolla ja panostuksella olevan suuri merkitys omien tavoitteiden saavuttamisessa. He kuitenkin tiedostavat sen, että aina kaikkeen ei pysty vaikuttamaan, mutta eivät näe tätä asiaa niinkään esteenä. Näillä nuorilla on hyvin positiivinen suhtautuminen tulevaisuuden haasteisiin.

Omien tavoitteiden toteutumisen varmuudesta tämän koulutuspolkutyypin nuoret ovat hyvin varovaisia. He haluavat uskoa siihen, että heidän unelmansa toteutuvat, mutta he pitävät mielessä sen, että aina on mahdollisuus epäonnistumisiin. Pääosin nuorista kuitenkin huokuu se, että he uskovat pystyvänsä saavuttamaan tavoitteensa.

Susanna: ”No totta kai mä haluan olla hyvin varma, mut kylhän mä nyt silti oon vähän, täytyy olla silleen, et pessimisti ei pety. Et totta kai toivon parasta, mut en myöskään uskalla toivoa liikoja, koska tietää, et se on sit niinku, siit tippuu niin korkeelta.”

Tämän koulutuspolkutyypin nuorten kertomuksista tulee esille, että heillä on hyvä resilienssi, eli epävarmuuden sietokyky ja epäonnistumisiin suhtautuminen. Epävarmat tilanteet eivät vaikuta näiden nuorten keskuudessa kovinkaan hankalilta. Lisäksi epäonnistumisiin nämä nuoret suhtautuvat melko rauhallisin mielin.

Susanna: ”No mä väitän, et mä oon aika sopeutuva kuitenkin loppujen lopuks. Et totta kai niinku tietyt rutiinit ja jutut on kiva niinku, tai et sillä lailla, niinku jokaisella

varmasti. Mut kyl mä koen, et mä oon itte aika semmonen just, et en mä välttämättä, mä tykkään suunnitella kaikkee etukäteen ja kaikki on tosi selkeesti, jo on joku reissu tai muu, niin meillä on semmonen, että tällöin tää halutaan nähdä, eikä silleen vaan, et no mennään katteleen. Et tietyllä tavalla halua niinkun järkeistää sen, mut sit kuitenkin kokee, et sit aika paljon perheessä on semmosta, että no lähetäänkö nytte, lähetääks kattoo tommonen juttu tai pitäiskö meidän lähtee huomenna mummolaan. Just semmosta, et tulee aika lyhyellä varotusajalla, et on myös tottunu siihen, et joo joo mennään vaa, et itte on niin, että mikä jottei. Et mennään käymään, ei täs nyt mitään ollu.”

Noora: ”Siinä kohtaa tuli se, et epäonnistuminen anto sen motivaation siihen, et nyt oikeesti panostaa niihin, ja just se et sit sai kuitenkin nostettua sen matikan, niin sitten ei tarvinnu enää keskittyä kuin kahteen aineeseen, ja sit mä päätin, koska syksyllä mä olin aatellu, et kyl mä pystyn tähän yksin, niin mä menin keväällä nyt vielä kertauskursseille kemiasta ja fysiikasta, niin sit niistäkin tuli hiukan tukee taas opettajalta.”

Jatkokouluttautumiseen tähtäävässä koulutuspolkutyypissä tuli esille myös toive maisemanvaihdosta. Maisemanvaihto on liittynyt siihen, että nämä nuoret ovat alun perin kotoisin pienemmältä paikkakunnalta, minkä johdosta he ovat käyneet koko peruskoulun pääosin samojen ihmisten ympäröimänä. Lukioon hakemista toiselle paikkakunnalle on kannustanut mahdollisuus hakea erikoislukioon.

Noora: ”No se, että koska oli lähestulkoon sama luokka sieltä ykkösluokasta ysiluokkaan, niin mulla tuli se, että mä haluan pois, et mä en jaksa enää, et mulla oli vaihtoehtona, et äiti sano, et kun me ollaan [paikkakunnalta], niin mee [toisen paikkakunnan] lukioon. Sinne sä pääset helposti, sinne on hyvät bussiyhteydet, et ei oo järkee lähtee [kaupunkiin] lukioon, koska sit sä joudut herätä hirveen aikasin, sit se bussilla matkustaminen vie paljon enemmän voimii, sit mä sanoin, et entä jos mä haen [erikois]linjalle, et sitä ei oo [toisella paikkakunnalla], et sit mun on pakko mennä [kaupunkiin], niin sit äiti oli silleen, et hae vaan. Sinne saat mennä jos pääset. Sit mä menin, ja sit mä pääsin.”

Maisemanvaihtoa kuvailtiin myös haasteena itselle. Tämän voidaan nähdä olevan myös yhteydessä siihen, että näillä nuorilla on koulutuspolkunsa aikana ollut näkymättömiä resursseja, joiden avulla he ovat uskaltaneet ja kyenneet tekemään päätöksen maisemanvaihdosta. Näillä nuorilla maisemanvaihto voidaan tulkita yhtenä identiteettisijoituksena, sillä sen tarkoituksena on ollut haastaa itseään, avartaa maailmaa ja laajentaa verkostoa.

Noora: *”Mua kiinnosti se englanniksi opiskelu, ja just se, et halus pois sieltä tutuista piireistä, että vähän asettaa haasteita ittelleen, et just kun sen peruskoulu meni aika helpolla, niin sit oli vähän silleen, et katotaan jotain vähän erilaista.” – ”Se oli se, koska halus asettaa sen haasteen ittelleen, et halus pois niistä pienistä piireistä, koska...”*

Elias: *”Mulla oli se toive, no se [erikois]lukio tietty et se oli se mun eka toive et mä pääsen sinne sisään. Sitten yks iso mikä mulla oli se et mä en halua jäädä samaan paikkaan. Kun mä olin [paikkakunnalta] ja sit mä menin [paikkakunnalle] niin se meni vielä ihan fine et mä olin sen verran naiivi silloin, et mä en olis voinu tulla [kaupungin] kouluun, et mulla ei ketään kavereita olis ollu täällä. Ihan uus pohja. Mut sit ku mä pääsin [paikkakunnalle 2] mä en tiedä tuliks mulle joku itsevarmuuden boosti tai joku muu siellä mut sit mä olin et mä en halua jäädä tänne enää. Ku se [paikkakunnan 2] lukio on ihan siinä vierressä. Mä olin et mä en voi jäädä tänne. Samat ihmiset, samat naamat, sama kaikki nii mun on pakko päästä johonkin muualle. Se oli hyvä vaihtoehto heti tuli tossa että [lukio] on siellä, tunsin kolme ihmistä etukäteen. Sit sen jälkeen ku mä menin vaihtoon niin se oli et mä en tunne ketään siellä.” – ”Mä haluan vaan vaihtaa maisemaa aika usein et se on se mun se...”*

Jatkokouluttautumiseen tähtäävän koulutuspolkutyypin nuorilla on siis kaikilla ollut runsaasti näkyviä ja näkymättömiä resursseja koulutuspolkunsa aikana. Voidaan siis todeta, että ainakin tämän koulutuspolkutyypin nuorien kohdalla identiteettipääoma on vaikuttanut taustalla positiivisesti heidän koulutuspolkuunsa.

6.2 Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvä koulutuspolku

Haastateltavista kaksi nuorta voitiin luokitella henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvään koulutuspolkutyypin. Tämän koulutuspolkutyypin nuoret kuvailevat erikoislukiota

saavutuksena ja paikkana, jossa pääsee opiskelemaan muiden kunnianhimoisten nuorten ympäröimänä. Erikoislukio on nähty normaalista lukiosta ”rankempana” ja ”haastavampana” ja sieltä on lähdetty myös etsimään ihmisiä, joilla tavoitteena olisi samankaltaisia suoriutumiseen liittyviä tavoitteita. Erikoislukiovalinnan taustalla on myös ollut sen tuoma status.

Anna: ”Mulla oli ehkä eniten tavoitteena vaan se et mä pääsin parhaaseen lukioon mitä kaupungissa on ja se oli semmonen mun konkreettinen, et sinne mä haluan. Et oli se sit mikä tahansa.”

Frans: ”Et on näitä tavoitteita, sit on jotanu siihen et mä halusiin just. Kun mä hain lukioon, en mä halunnu normilukioon, mä haluan [erikoislukioon] missä on rankempaa. Ei nyt ehkä rankempaa, niissä on omat haasteensa molemmis mut erilaista. Ja vaaditaan erilaisii juttuja.

Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvässä koulutuspolkutyypissä nousee edellisen koulutuspolkutyypin tavoin itsensä haastaminen, mutta erona on kuitenkin se, että erikoislukiovalinnalle ei suoranaisesti anneta muita merkityksiä. Itsensä haastamista ei yhdistetä tulevaisuuden ammattihaaveisiin, vaan tavoitteet keskittyvät nimenomaan itsensä ylittämiseen ja huippuarvosanoihin.

Tähän tyyppiin kuuluvien nuorten kertomuksista tuli esille vahvasti se, miten he kaipasivat ympärilleen sellaisia ihmisiä, jotka ovat heidän kanssaan samankaltaisia. He kuvailevatkin, että peruskoulussa he ovat aina olleet niitä, jotka muut ovat pitäneet ”hikkeinä” ja heidän ympärillään olevia ihmisiä ei ole koulunkäynti kiinnostanut samalla tavalla. Tämä on myös aiheuttanut sen, että esimerkiksi omille kavereille omat suoritukset eivät ole näyttäneet niin merkittävinä. Erikoislukiosta on lähdetty hakemaan myös tunnustusta ja vastusta omalle suoriutumislle.

Anna: ”Sen statuksen et mä pääsin tänne kaikist parhaimpien ja älykkäimpien joukkoon, et siistii.” – ”et voiskohan siellä lukiossa olla semmosii coolei tyyppi mut kuitenkin fiksu tyyppi, et löytäisinköhän sieltä vähän ehkä enemmän semmosta kaltaistani seuraa kenen kaa enemmän matchais, niin sit mä päätin.”

Frans: *”Niin sit mä halusin johonkin, missä mä luulin et olis ihmisiä, jotka myöskin motivoi mua. Kun mä haluun kerätä semmosia ympärilleni. Niin mä luulin näin ja menin sinne ja sit siellä.”*

Tämänkin tyypin nuoret ovat kaikki korkean sosioekonomisen aseman perheistä. Tämä tulee esille siten, että heidän kertomuksestaan ilmenee vanhempien varallisuus sekä hyvätuloisuus. Myös tämän tyypin nuoret antavat paljon painoarvoa sosiaalisille suhteilleen. Tämän tyypin nuorilla on siis ollut koulutuspolullaan sekä taloudellista että sosiaalista pääomaa.

Anna: *”Mä tiedän et mun vanhemmilla ois ollu varaa, mut he halus tavallaan opettaa et kaikkee ei saa vaan silleen et sanoo et mä haluun. Et sit siihen 50 000 kilpahevoses meni raja. Ja sitten kyl mä nyt varmaan jotain ehtoja siihen joskus sain, mut ei niitä millään ton ikänen pysty täyttämään niin sit se jäi.”*

Nuoret ovat olleet myös tietoisia heidän asemastaan ja siitä, että heillä on ollut hyvät lähtökohdat harrastamiseen ja koulunkäyntiin. Annan edellisessä lausahduksessa tulee myös ilmi hänen tietoisuutensa siitä, että hänet on kasvatettu siten, että asioiden eteen tulee tehdä töitä. Samalla tulee ilmi myös hänen tietoisuutensa rahasta.

Näiden nuorten vanhempien suhtautuminen koulunkäyntiin on ollut selkeästi neutraalimpi kuin muissa tyypeissä. Koulunkäyntiin ei ole tarvinnut painostaa tai mitenkään ohjata. Koulumenestys on kuitenkin ollut niin hyvällä tasolla, että vanhempien ei ole tarvinnut huolehtiakaan arvosanoista. Nuorten kertomuksista tulee kuitenkin esille, että vanhemmilta olisi varmasti saanut tukea tarvittaessa.

Anna: *”No, meidän isä nyt oli aina ihan huono koulussa, et se oli aina vaan et jaa, et... Siis kiva juttu et sulla menee hyvin, mut et jos mulla nyt joskus meni huonosti ja mä tulinkin ihan itkien et mä sain kasin, niin se oli vaan et... Sitten, kysymysmerkki, jaa... Sit meidän äiti on semmonen et se on tavallaan ollu aina tosi ylpee, mutta en mä... Siis mä en oo koskaan saanu mitään rahaa mistään arvosanoista tai mitään rangaistuksia jos on mennyt huonosti tai mitään. Et sit aina jos on mennyt tosi huonosti ja sit mä oon ollu ite kotona yhyy, niin ne on vaan silleen et se on sun koulu, ettei se oo heidän koulu. Et, niin kun... Oma asias. Ei heit haittaa. Et jos sua itseäs harmittaa*

noin paljon niin joo, lue enemmän ens kerralla, mut ei ketään heistä yhtään vähempää. Semmonen ihan terve suhtautuminen, ei mua kukaan koskaan pakottanu. Ei mua koskaan oo pakotettu tekee läksyi tai mitään, vaan se on tavallaan aina jätetty ihan täysin mun omalle vastuulle ja se sopii mulle itelle kaikest parhaiten.”

Anna korostaa vahvasti sitä, että koulunkäynti on ollut täysin hänen vastuullaan. Hänelle ei ole maksettu hyvistä arvosanoista, eikä vanhemmat ole erityisesti puuttuneet hänen koulunkäyntiinsä. Tästä päätellen Annan henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvät tavoitteet perustuvat hänen omaan tahtoonsa menestyä, eikä hän ole esimerkiksi kaivannut tunnustusta vanhemmilta. Tästä tulee myös ilmi, että Anna on halunnutkin koulunkäynnin olevan täysin hänen vastuullaan.

Toisen asteen koulutuksen valinnassakaan nuoret eivät ole kokeneet, että vanhemmilta olisi tullut vaikutteita. Heillä on kaikilla ollut hyvin selkeä ajatus siitä, että he jatkavat lukioon. Osa nuorista kuitenkin mainitsee, että olettaa vanhempien odotuksien olleen lukioon meno, mutta asia ei ole tullut sen enempää puheeksi, koska ajatus lukioon menemisestä on ollut selkeä.

Frans: ”Ollaan me siit varmaan joskus jotain keskusteltu, mut se on ollu omakin halu mennä lukioon, et ei niin kun ollu mitään semmosta, niin kun... Tai siis... Aina ollu selvää et menee lukioon myös omalt, et ei oo tullu semmosta... Varmasti jos olisin nyt halunnu mennä ammattikoulun puolelle tai tälle, niin ois myös tuettu siihen ja näin, mut se nyt on oma koulutushalu sit ollu samankaltanen kun vanhemmillakin ollu, et...”

Frans: ”Just semmosii mihin mä päädyinkin, minkä eteen mä tein hommii. Halus totta kai et pärjätään koulussa ja sit kun mä pärjäsin koulun niin kyllähän mä sain siitä selkääntaputuksia. Ja tota varsinkin isovanhemmilta tuli aina totta kai positiivista siitä, Et toi hyviä koetuloksia kotiin.”

Tämän tyyppin nuorten oma suhtautuminen koulunkäyntiin on ollut erittäin merkityksellinen. Koulunkäynnissä on korostunut vahva onnistumisenhalu ja pyrkimys huippusuorituksiin. Näiden nuorten kohdalla koulumenestyksellä on ollut erittäin suuri painoarvo koulutuspolulla, ja koulunkäynti on tuottanut paljon positiivisia tuntemuksia.

Anna: ”Parasta oli... Ehkä silleen oli kaks asiaa – oli ne kaverit ja sit oli ne semmoset onnistumisen kokemukset mitkä ehkä jossain kohtaa sit johti vähän semmoseen pakkomielteiseenkin suorittamiseen, et... Mä oon et mä nautin tosi paljon itseni ylittämistä ja kun koulumaailmasta voi tehdä vaan tiettyyn pisteeseen asti, sit tulee se raja vastaan kun se keskiarvo on kymppi ja sit siitä tuli vaan semmonen et nyt se on pakko sit pysyy täs näin ainakin kun en voi enää paremmaks, niin... Mut se oli tavallaan myös sitä parasta aikaa koska tajus et ei visti, mä pystyn olee koko ajan vaan parempi ja parempi, et tosi kivaa.”

Frans: ”No yläasteella mä huomasin se et okei mä oon aina se joka tekee hommii eniten. Tai lähtökohtaisesti, on aina se joku vielä parempi. Koska aina elämässä on. Mutta et mä olin niinkun just tavallaan sitä top kastia. Et eniten tein niit hommii ja olin eniten innostunu. Ja mä huomasin kun siellä ei muut oo niin se vie multakin motivaatioo.”

Erityisesti Annan haastattelusta tulee erittäin vahvasti esille hänen henkilökohtaiset tavoitteensa. Hän kuvailee, että hän on aina käynyt jonkinlaista kilpailua koulunkäyntiin liittyen, vaikka varsinaista vastustajaa hänellä ei ollutkaan.

Anna: ”Se ei nyt ehkä nyt oo niin paljon se status koska tosiaan kuten sanoin, niin niis kaveripiireis mis mä liikuin niin ei saanu ihan hirveesti respectii sillä et oli kympin keskiarvot. Siellä sit muilla meriiteillä ehkä kilpailtiin, mut... Se oli ehkä eniten se semmonen itsensä ylittäminen, et mä vaan siitä ihan hirveetä tyydytystä. Mä oon semmonen maailman suurin kilpailija siis kaikessa. Vaiks kukaan muu ei osallistuis siihen mun kilpailuun, et kaikki on vaan mulle henkisesti pään sisällä tosi kilpailua ja musta on vaan kivaa voittoa. Niin sit siitä oli semmonen skaba ittee vastaan et pystyiskö viel painaa kovempaa ja... Sit et jos arvosanoja ei ois ollu, et jos kaikki sais aina vaan suoritettun niin mä oisin vetäny tosi paljon huonommin. Se oli se mikä ruokki, et sä näit tavallaan konkreettisesti sen oman edistymisen. Halus olla aina vaan parempi ja parempi.”

Harrastuksista ei tämän koulutuspolkutyypin nuoret kertoneet yhtä paljon, kuin muissa koulutuspolkutyypeissä. Harrastuksista oli puhetta, mutta niille ei annettu yhtä paljon

painoarvoa. Harrastukset ovat kuitenkin olleet mukana koulutuspolulla, joten niiden kautta näillä nuorilla on myös ollut taloudellista sekä kulttuurista pääomaa.

Tämän tyyppin nuorilla on hyvin vahva minäpystyvyys sekä hallintakäsitys. Näiden taustalla on varmasti se, että erinomaisen koulumenestyksen kautta he ovat huomanneet sen, että heillä on hyvin laajat mahdollisuudet suunnata elämänsä mihin suuntaan vain.

Jatkokouluttautumiseen tähtäävään koulutuspolkutyypin verrattuna, nämä nuoret

Anna: ”No, mulla oli aika kovat tavoitteet siinä kun tajus että voi mitä vaan saavuttaa, et, tota... En nyt muista... Oisko se sit ollu se... Tasan kymppii mä en yläasteaikaan kertaakaan saavuttanu. Sen mä sain sit vasta lukiossa kun tää sai vielä suuremmat mittasuhteet tää pakkomielle, mut yläasteella kyl se yheksän puolen yli koko ajan se keskiarvo.” – ”No, yläasteella sit mä vaan mietin et kun mul kerran... Nyt mä oonkin näin fiksu, mä en tiedä... Et mä oon näin fiksu, et nyt mä voin tehdä mitä mä haluan.”

Frans: ”Kyllä ihan, ihminen pystyy niin paljoo. Semmonen mun elämän jatkuva minkä mä oon oppinu just lukiossa tuli. Ja sit on vaan vahvistunu kun on eläny ja nähny ja tehny kaikkee. Kaikki on päästä kiinni. Se on vaan fakta. Kun kuitenkin elämä tulee kaatamaan lokaa ja paskaa sun niskaan ja naamalle ja sä tuut hautautumaan siihen välillä, mut se on asennekysymys et kaivaaks sieltä itte ittensä vai odottaaks et joku tulee kaivamaan sut pois.”

Vahva hallintakäsitys ja minäpystyvyyden tunne ovat myös aiheuttaneet tässä koulutuspolkutyypissä sitä, että tulevaisuuden suunnitelmia ajatellaan enemmän ulkoisten motivaattoreiden kautta. Seuraavassa lainauksessa tuleekin esille kyseisen nuoren käymä kamppailu ulkoisen ja sisäisen motivaation välillä.

Anna: ”Niin sitten taaksepäin ja totesin et okei, mä oon aina pärjänny matikassa ja kyllä mä oon aina saanu kympein, mut mä oon aina joutunu tekee paljon enemmän duunii suhteessa tavallaan muihin aineisiin ja sit se on viel tuntunu aika vastenmieliseltä kun mä muistelin niit ala-asteaikoja kun mä oon itku kurkussa niitä tehtävii vääntäny. Niin sit mä vaan totesin et okei, vaiks mä vois olla lääkäri, vaiks mä pystyisin olee lääkäri, vaiks mä pystyisin olee hyvä lääkäri, niin kannattaaks mun olla lääkäri jos se tuottaa mulle noin suurta infernaalista tuskaa joka kerta mennä

niille fysiikan ja matikan tunneille? Et ehkä mun kannattais.... Vaiks mä oonkin siinä hyvä, niin ehkä... Ei kun hyvä, mut suhteos muihin, niin ehkä mun silti kannattais tehdä jotain mistä mä nautin myös samalla, niin...”

Resilienssi sen sijaan vaihtelee hieman tilanteesta riippuen. Esimerkiksi Anna kertoo, että hänen epävarmuutensa sietokyky on selkeästi heikompi, kuin epäonnistumisten sietokyky. Fransin kohdalla epävarmuuden sietokyky sekä epäonnistumisten sietokyky ovat taas molemmat vahvoja. Resilienssissä on siis hieman eroja tämän tyyppin sisällä.

Anna: ”Kun mä oon sellanen et mä haluun suunnitella etukäteen. Mä aina tiän mitä tapahtuu seuraavaks, mulla on aina semmonen niin kun täällä. Et mä en elä semmoses epätietosuudes yhtään, niin sit jotenkin ei ollu sit tavallaan... Ei jääny kauheesti tilaa vaihtoehdoille.”

Frans: ”toki mitä mä nyt tossa oon pitkän elämäni aikana huomannu niin aina ei niinkun elämä mee silleen kun suunnittelee ja sit kun tulee sellasii, elämä on keitto. Ja sit mä itte sitä hämmennän ja välillä laitan vähän suolaa sinne ja mitä mä pystynkään, joku voi olla ja heittää sinne semmosen hirveen kasan timjamii tai jonkun perunan ihan yhtäkkii, joka tulee out of nowhere, silleense on tähän mennessä menny ja silleen tuntuu menevän edelleenkin. Niinkun tavallaan vois sanoo, et tää ei ikinä tuu tapahtumaan mut lähtökohtaisesti mä en niinkun oo sillä tiellä et musta tulis päätoiminen [xxx].”

Epäonnistumisten sietokyky on tämän koulutuspolkutyypin nuorilla hyvä. Epäonnistumisiin nuoret suhtautuvat pääosin sillä asenteella, että ne kuuluvat elämään ja aina aikaisemminkin niistä on selvitty. Annan kohdalla kutienkin korostuu se, että hän on ottanut epäonnistumiset alkuun hyvinkin raskaasti. Hän kuitenkin itse kuvailee, että hän on kokenut aikaisemminkin vahvoja epäonnistumisen tunteita ja näiden kautta on oppinut, että näistä tilanteista selviää.

Anna: ”Mulla on taipumusta just sillaseen... Mä oon tosi tällanen ihminen et kun menee hyvin, niin menee sit tosi hyvin ja kun menee huonosti niin menee tosi huonosti, niin siis... Kyl mä yläasteella ja sit lukiossa, kun... Mitä, kuus vuotta se kesti, niin kyl mä siis... Sanotaan et vähintään kerran vuodessa sain semmosen kunnon mental break downin, et on muutama viikko istuttu jossain lattialla vaan ja hysteerisesti itketty ja

heitetty tavaroita ja ei oo pystynyt tekemään mitään, mut sit ne on jotenkin aina itestään vaan korjautunu ja... Niin ehkä mä jotenkin luotan siihen että mun mielialat, vaikka ne ailahtelee tosi paljon ja mä saattaisin saada jonkun täydellisen uupumuksen, niin mä oon aina ennenkin niistä toipunu niin eiköhän sit jatkossakin.”

Frans: ”Niin mun mielestä se on hyvä, mutta mun mielestä pitää osata ottaa ne epäonnistumiset ja niellä ne. Koska se vaan kuuluu elämään ja kaikesta pääsee asenteella läpi. Mä oon se joka hei, kukaan ei kuollu. Otetaan nyt ihan rauhallisesti ja me päästään tästä läpi. Et se on kyllä, ne kuuluu elämään ja en mäkään ois tällönen jos ei olis epäonnistumisii ja ongelmatilanteita ja muita. Mut asenteella niistä pääsee yli.”

Tämänkin koulutuspolkutyypin nuorilla on ollut runsaasti näkyviä ja näkymättömiä resursseja. Tässä koulutuspolkutyypissä on kuitenkin havaittavissa pieniä eroja resursseissa verrattuna aikaisempaan koulutuspolkutyyppiin. Esimerkiksi vanhempien tuki koulunkäyntiin on ollut hieman neutraalimpaa sekä oma suhtautuminen koulunkäyntiin on ollut hyvinkin erilaista. Lisäksi tässä koulutuspolkutyypissä oli huomattavissa pientä eroa resilienssissä, vaikka tosin se ilmeni pääosin yksittäisen nuoren kohdalla.

6.3 Hapuileva koulutuspolku

Hapuilevaan koulutuspolkutyyppiin kuuluu aineistosta kolme nuorta. Tämän koulutuspolkutyypin nuorilla koulutuspolku erikoislukioon ei ole ollut yhtä selkeä, kuin kahdessa aikaisemmassa koulutuspolkutyypissä. Tässä koulutuspolkutyypissä korostuu jonkin asteinen epävarmuus, hetkessä eläminen sekä enemmän omien sen hetkisten mielenkiinnon kohteiden seuraaminen. Kaikki tähän tyyppiin kuuluvien nuoret eivät edes antaneet erikoislukiovalinnalle selkeää syytä. Lisäksi tässä koulutuspolkutyypissä tulee esille myös ulkoiset vaikutteet.

Mia: ”Lukio varmaan sen takia, että se nyt oli semmonen, mihin meni kaikki, jotka ei tiennyt mihin mennä. Tällönen yleissivistävä. Mä menin sinne [erikois]linjalle. Mua erityisesti [erikoislinjan sisällöt] ja tällönen kiinnostii, sen takia sen valitsin.” – ”Oli vaikeaa vähän päättää, et mihin lukioon. Päädyin sit kivaan lukioon. Mulla lukioaika oli kyllä tosi kiva. Olen iloinen, että valitsin sen [erikois]linjan, koska se oli mun juttu.

Marko: ”Ehkä miten mä ton [erikoislinjan] valitsin, niin se et kun mulla oli 10 kertaa viikossa harjotukset, niin se helpotti sitä aamutreeneis käyntii ja muutenkin, ei tullu sit niin pitkät välimatkat aina treenin ja koulun välis vaiks kotoo nyt tulikin matkaa ja sit, tota... [Erikoislinjan] mä valitsin sen takii et ylästeel mua vielä kiinnosti [ko. aineet] ja, tota... Tai siis kiinnosti enemmänkin ja sit siel oli se mahdollisuus et sai poisvalita niit turhii aineit, niin sitten mä ajattelin et se sopii mul hyvin koska kuitenkin tulee sit nois treeneis käytyy sun muuta, niin...”

Mia ja Marko molemmat kertovat, että olivat kiinnostuneita erikoislinjan painotetuista aineista, mutta he molemmat kuitenkin tuovat esille, ettei tämä kiinnostus ole yksin saanut heitä hakeutumaan erikoislukioon. Miällä lukion valinta tuotti muutenkin haasteita ja Markon kohdalla taas korostuu erilaiset ”sivuseikat”, kuten sujuvampi kulkeminen treeneihin ja mahdollisuus poisvalita ”turhia” aineita. Mian kohdalla tulee esille myös se, että hän ei ole toisena asteen valintaa tehdessä tiennyt vielä, että mihin haluaa tulevaisuudessa suuntautua.

Nuorten kertomuksesta tulee esille, että erikoislukiovalintaan on jollain tasolla vaikuttaneet myös muut ihmiset, kuten vanhemmat, sisarukset ja kaverit. Ulkoisella paineella ei tarkoiteta suoraan painostusta vaan myös kannustamista ja vinkkaamista. Esimerkiksi yksi haastateltavista kuvailee erikoislukiota rikkaudeksi ja hyväksi päätökseksi, mutta kertomuksesta ilmenee, että valinnan taustalla on ollut myös perhe. Yksi taas kertoo hyvin selkeästi, että lukioon menemisen taustalla on ollut vanhempien toimesta tehty lahjonta ja ohjaus.

Mia: ”mut niinku sillä tavalla kokee, et etenki just ne [painotetun opetuksen] luokat, mitä mä oon käynyt, niin ne on ollu kyllä tosi rikkaus. Et niinku niiden kautta on tullu niitä kaikkia [painotettuun aineeseen liittyviä aktiviteetteja] ja jotain tällasii, niin ne on niinku ehkä ollu silleen, et olen niinku kiitollinen, että vanhemmat vähän niinku olo, et hei mene sinne. Ku [vanhempi sisarus] oli käynyt myös sen saman, niin sit vähän mua myös patistivat sinne myös siis sillä tavoin, että kiinnostaisko, et oon kyl niinku tyytyväinen, että menin silloin. Kokee, et siit on saanu paljon. Et sillain.”

Laura: ”Mua lahjottiin sillon just ysin keväällä jo, että jos sä meet lukioon niin sä saat auton. No mä tulin tänne autolla, että menin lukioon, sain auton. Et kun mä olin jo puoliks päättänyt silleen, että no mä meen hotelli-ravintola-cateringiin ja musta

tulee vastaanottovirkailija, et en mä jaksu opiskella, kun mun ei oo koskaan tarvinnut niin sit koko mun perhe oli silleen, että sulla on ysin keskiarvo, et älä naurata et et sä mihinkään amikseen mee.”

Mian kertomuksesta korostuu epävarmuus ja näin ollen hänen koulutuspolkunsa aikana moniin hänen valintoihinsa on vaikuttanut jokin ulkoinen tekijä. Hän itse kertoo, että valintoja on ollut vaikeaa tehdä. Hän mainitsee sekä perheensä että kavereidensa vaikuttaneen hänen valintoihinsa. Hänen läheisensä ovat näin ollen auttaneet häntä tekemään valintoja. Laura taas kertoo hyvin suoraan sen, että hänet on lahjottu lukioon. Lahjonnan taustalla on ollut vanhempien näkemys siitä, että Lauran paikka on lukiossa perustuen hänen keskiarvoonsa. Päätöstä on edesauttanut myös se, että Lauralla ei ollut mitään pitkän tähtäimen tavoitteita tulevaisuutensa suhteen.

Tämän tyyppin kohdalla vanhemmat ovat myös tukeneet koulunkäynnissä tarvittaessa ja ovat myös ilmaisseet jollain tavalla sen, että toivovat lapsensa menestyvän. Koulu on siis ollut mukana perheen arjessa vahvasti.

*Mia: ”Kyllähän ne varmaan tietty toivoi, että koulu menee hyvin. Ei ne ollu koskaan silleen mitenkään ”pakko saada hyvä numero”. Joskus jopa vähän toivo, et mä saan huonon numeron, etten mä ois niin tarkka niistä arvosanoista. Ei varmaan sen suurempia odotuksia. Haluaa varmaan, että menee johonkin mukavaan ammattiin.” –
”Jos mä pyysin, niin kyl aina jotain apua tuli.”*

Laura: ”No mun isä nyt oli vähän sellanen, että jos tuli ysi miinus, niin sä oisit voinut saada kympin jos sä oisit vähän nähnyt vaivaa sen eteen. Mut et mä silleen hyvin nopeesti filtteröin sen pois, kun mä oon tosi jääräpäinen. Äiti on aina ollu silleen, et kunhan on kivaa ja tykkää ja jos et tykkää niin yritä nyt parhaas ees.”

Heidän oma suhtautuminen koulunkäyntiinsä on ollut varsin positiivinen. Yhden kohdalla tulee kuitenkin selvästi ilmi se, ettei ole kovinkaan paljoa panostanut koulunkäyntiin. Hyvät numerot ovat tulleet hyvin pienellä työllä.

Laura: ”Mä oon aina ollut sellanen, et jos mä en osaa niin mä en tee. Eli niistä aineista, mistä mä tykkäsin, niin niissä mä kyllä silleen loistin ja tein. Sit jos oli

sellasta, mitä mä en tykännyt niin sit niissä en ollut niin hyvä. Et en mä osaa selittää sitä. En mä tiedä miten mä oon oppinut kaiken. Kyllä mä vaan pärjäsin.”

Mia: ”Varmaan kyl mä sanoisin, että tykkäsin monista aineista koulussa. Olin vähän semmonen hikke, että tykkäsin kyllä oppia uusia asioita varsinkin lempiaineista.

Tämän koulutuspolkutyypin nuorien hallintakäsitys ja minäpystyvyyden tunne on myös melko vahva. Nuorten puheista tulee kuitenkin ilmi, että heidän koulutuspolkunsa aikana kaikki on mennyt melko sujuvasti, eivätkä he ole joutuneet kokemaan kovin suuria epäonnistumisia, jotka olisivat voineet vaikuttaa heidän hallintakäsitykseensä ja minäpystyvyyden tunteeseensa.

Mia: ”Kyllä mulla on sellanen luottamus, että kyllä jotenkin sitä pystyisin toteuttamaan. Ei välttämättä heti, mutta jossain kohtaa ainakin.”

Marko: ”Ei mun mielestä välttämättä. Kyllä se pitkälle kantaa, mutta ei ainakaan ehkä yksin pysty.”

Laura: ”Kyl mä edelleen koen olevani ihan fiksu.” – ”Mut niin, ei kai siin muuta silleen, et okei, ehkä mulla on jotain järkeä, niin voin päästä vaikka mihin pitkälle, että katotaan.”

Minäpystyvyyteen liittyen tästä koulutuspolkutyypistä nousi esille yksi mielenkiintoinen yksityiskohta, jossa nuoren hyvä koulumenestys ja sitä kautta vahva koulumenestys ovat vaikuttaneet negatiivisesti siten, että hän on yliarvioinut oman osaamisensa, laiminlyönyt kokeisiin valmistautumisen ja joutunut tilanteeseen, jossa ylioppilaskoe ei ole mennyt hyväksytysti läpi. Tämän nuoren kohdalla hänellä olleet resurssit ovat antaneet hänelle haitallisessa määrin minäpystyvyyden tunnetta.

Laura: ”No mun on pakko sanoa tälleen oppineena, että se, että mä en ikinä oppinut opiskelemaan. Se on, mun ei koskaan tarvinnut. Se on kostautunut nyt myöhemmin. Se on ehkä hirveintä.”

Hallintakäsitys on näillä nuorilla vahva, eli he kokevat voivansa vaikuttaa elämänsä suuntaan. Tämän koulutuspolkutyypin kohdalla nostetaan esille myös näkökulma siitä, että vaikka mahdollisuuksia on paljon, onko niitä välttämätöntä toteuttaa. Tämä tukee tämän koulutuspolkutyypin piirteitä sen kannalta, että hapuilevassa koulutuspolkutyypissä korostuu epävarmuus ja niin sanotusti hetkessä eläminen.

Laura: ”Niin, se on kysymys, että mistä se tulee sit se jaksaminen ja voima sit siihen. Et kyllähän se on ihan mahdollista joo mut se, että onks se välttämätöntä myöskään?”

Laura: ”Tosiaan mun perhe tietää, että mä oon hirvee jääräpää ja mä teen tasa sitä, mitä mä haluan tehdä, niin sit ne on hyväksynyt sen, että mä haluan jatko-opiskelemaan mut sit ne on myös hyväksynyt sen, että niillä ei oo hirveesti sananvaltaa, että mihin tai mitä.”

Tämän koulutuspolkutyypin nuorten epävarmuuden sietokyky on hieman heikompi kuin kahdella muulla. Yksi nuorista kertoo suoraan, että muutoksiin on hyvin vaikea sopeutua. Tässä koulutuspolkutyypissä korostuu myös se, että nämä nuoret eivät ole joutuneet koulutuspolkunsu aikana kovinkaan monesti epävarmoihin tilanteisiin eivätkä he myöskään ole kokeneet suurempia epäonnistumisia. Kaikki tämän koulutuspolkutyypin nuoret kuitenkin kertovat, että todennäköisesti epäonnistumiset harmittaisivat heitä. Kertomuksista korostuu kuitenkin myös se, että vähäisten epäonnistumisten takia on jopa pelottavaa ajatella, että mitä silloin, kun tällainen tilanne tulee vastaan. Nuorten puheista korostuu myös ajatus siitä, että aikaisemminkin erilaiset paikat ovat avautuneet melko helposti, joten luotto tämän jatkuvuuteen on vahvaa.

Laura: ”Mun muutoksensietokyky on tosi huono. Mä en tykkää muutoksesta. Mun kämppis siirsi multa kysymättä meidän sohvaa ja mä en oo vielääkään ok sen asian kans. Mut kyl mä pärjään. Mä tarviin tosi paljon sulattelu-aikaa ja sellasta itsekseni kihisemistä sillon, kun asiat ei mee niinkun mä haluan. Mut kyl mä pärjään, kyl mä tuun toimeen. Kaikki muuttuu ja mä tiedostan sen.”

Mia: ”Ei oo, mikä on onni, mut samalla myös pelottavaa. Miten sit, kun se tulee ekaa kertaa? Mä oon kyllä päässy kaikkiin helposti, suoraan ja heti, näihin koulutusjuttuihin.”

Tämän koulutuspolkutyypin nuorilla on kaikilla myös ollut runsaasti näkyviä resursseja. Sen sijaan näkymättömissä resursseissa oli tämän koulutustyypin kohdalla enemmän eroja. Selkeäsi eniten eroa aikaisempiin koulutuspolkutyyppeihin ilmenee minäpystyvyyden tunteessa. Näillä nuorilla on selkeästi hillitympi näkemys heidän omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan.

7 Pohdinta

Viimeisessä luvussa käydään läpi tutkimuksen keskeiset tulokset ja tarkastellaan niiden yhtäläisyyksiä tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Tämän jälkeen tuodaan esille tutkimuksen aiheen jatkotutkimusmahdollisuuksia ja käsitellään tutkimuksen luotettavuutta sekä eettisyyttä.

7.1 Kolme koulutuspolkutyypistä ja resurssit

Tutkimuksesta nousi ilmi kolme erilaista koulutuspolkutyypistä, jotka ovat jatkokouluttautumiseen tähtäävä koulutuspolku, henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvä koulutuspolku sekä hapuileva koulutuspolku. Nämä kolme koulutuspolkutyypistä erottuvat sillä, millaisia merkityksiä he antoivat erikoislukiovalinnalleen. Näitä kolmea koulutuspolkutyypistä vertailtiin keskenään James E. Côtén identiteettipääoman muotojen, näkyvien ja näkymättömien resurssien kautta. Tutkimuksesta ilmeni, että nämä kolme koulutuspolkutyypistä ovat hyvin samankaltaisia identiteettipääoman näkökulmasta.

Kaikkien koulutuspolkutyypisten nuoret tulevat korkean sosioekonomisen taustan perheistä, he ovat kaikki menestyneet koulussa keskivertoa paremmin sekä heillä kaikilla on ollut vankka sosiaalinen verkosto koulutuspolkunsä aikana. He kaikki myös kuvailevat vanhempien tukeneen koulunkäyntiä jossain muodossa. Heillä kaikilla on myös ollut jotain vapaa-ajan toimintaa kuten harrastuksia ja matkustelua. Näkymättömien resurssien kohdalla muutamia eroja oli kuitenkin huomattavissa. Jatkokouluttautumiseen tähtäävässä ja henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvässä koulutuspolkutyypissä korostui vahva hallintäkäsitys sekä minäpystyvyyden tunne. Sen sijaan hapuilevassa koulutuspolkutyypissä nousi esiin epävarmuutta ja jonkin asteista päämäärätöntä toimintaa. Tässä koulutuspolkutyypissä korostui myös ulkoisten tekijöiden vaikutukset erikoislukiovalintaan.

Tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että erikoislukioon valikoituneilla nuorilla on ollut paljon identiteettipääomaa koulutuspolkunsä aikana. Vaikka tutkimuksessa on mukana vain yhdeksän erikoislukion käynnyttä nuorta, voidaan aineiston sattumanvaraisuuden vuoksi olettaa, että nämä tulokset antavat suuntaa antavaa tietoa siitä, miten erikoislukioon valikoituneet nuoret tulevat useammin korkean sosiaalisen taustan perheistä ja heillä on koulutuspolullaan vähemmän rakenteellisia esteitä.

Tutkimuksesta nousseet kolme koulutuspolkutyyppeä mukailevat jonkin verran Opetus- ja kulttuuriministeriön erikoislukioiden vaikutusta ja tarpeellisuutta perustelevaa selvitystä. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä erikoislukioille annetaan esimerkiksi yhteisöllisyyttä ja verkostoitumista edistävä tehtävä (2015) ja tämä tulee esille myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvän koulutuspolkutyypin nuoret mainitsevat erikoislukiovalinnan taustalla myös sen, että he kaipasivat samankaltaisia ihmisiä ympärilleen, joilla olisi yhtä kunnianhimoisia tavoitteita, kuin heillä itsellään. Tämän lisäksi jatkokouluttautuminen esitetään selvityksessä matemaattis-luonnontieteellisen erikoislinjan, urheilulinjan sekä kieli/kansainvälisyys -linjan kohdalla, mikä vastaa tämän tutkimuksen tuloksia, sillä jatkokouluttautumiseen tähtäävässä koulutuspolkutyypissä juuri nämä erikoislinjat olivat edustettuina. Tutkittavista kaksi kolmesta, jotka olivat päätyneet matemaattis-luonnontieteelliselle erikoislinjalle kuuluivat jatkokouluttautumiseen tähtäävään koulutuspolkutyypin.

Identiteettipääoman avulla yksilöllä on mahdollisuus tehdä myös identiteettisijoituksia, jotka ovat siis tietoisesti tehtyjä päätöksiä, joiden tavoitteena on kerryttää jotakin lisää (Côté 2016) Tämän tutkimuksen tutkittavien kohdalla erikoislukiovalinta on yksi identiteettisijoitus. Vaikka erikoislukiovalinnalle annetaankin erilaisia merkityksiä, on valinnan taustalla ollut jollain tavalla kerryttää jotakin, esimerkiksi paremmat lähtökohdat jatkokouluttautumiseen tai samanhenkisiä ihmisiä ympärilleen. Identiteettisijoitukset ovat kuitenkin tyyppisempiä sellaisille henkilöille, joilla on jo ennestään runsaasti identiteettipääomaa. Tämä sama pätee tämän tutkimuksen tutkittaviin.

Näkyvistä resursseista kulttuurinen pääoma on vahvimmin yhteydessä koulutukseen ja koulutuksellisiin saavutuksiin. Bourdieu on esittänyt, että kulttuurinen pääoma ilmenee kolmessa eri muodossa, ruumiillistuneena, objektiivisena ja institutionaalisenä. (Bourdieu 1986, 82.) Tämän tutkimuksen tutkittavilla on ollut koulutuspolullaan näitä kaikkia kulttuurisen pääoman muotoja, sillä heillä hyväosainen asema on ollut pitkäaikainen, heillä on ollut saatavilla erilaiset kulttuuriset materiat, kuten harrastusmahdollisuudet ja he ovat kaikki yltäneet erilaisiin koulutuksellisiin saavutuksiin, kuten hyvään koulumenestykseen ja myöhemmin erikoislukioon valikoitumiseen.

Tutkimusten mukaan korkeamman sosioekonomisen aseman perheissä tehdään enemmän kouluvalintaa jo peruskoulun aikana (Kosunen 2014). Tutkittavista osa on ollut painotetussa

opetuksessa jo peruskoulussa. Osa tutkittavista myös kertoi, että olivat kuulleet erikoislukiosta joltain perheenjäseneltään, joka/jotka ovat myös kannustaneet erikoislukioon hakemista. Tutkittavilla on siis ollut hallussaan informaatiota liittyen painotettuun opetukseen, minkä he ovat saaneet perheeltään. Tämä tukee siis aikaisempia tutkimustuloksia.

Järvisen (2003) tutkimuksesta, millaisia erikoislukion opiskelijat ovat tyypillisesti korkean sosioekonomisen aseman perheistä, ja tämä pätee tämän tutkimuksen tuloksiin. Samassa tutkimuksessa todettiin, että erityisesti IB-lukioiden opiskelijoiden vanhemmat ovat muihin linjoihin verrattuna korkea tuloisia ja toimivat usein ylempinä toimihenkilöinä. Tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista tehdä tällaista havaintoa, koska tutkittavien vanhempien ammatteja ei tuotu esille tarpeeksi tarkasti. Järvisen tutkimuksessa todettiin myös, että erikoislukion opiskelijat ovat taipuvaisia itsenäisten päätöksien korostamiseen, mikä myös korostuu tämän tutkimuksen tuloksissa. Vaikka osa tutkittavista kertoikin, että vanhemmat ovat jollain tavalla vaikuttaneet erikoislukiovalintaan, perustelevat he suurimmaksi osaksi erikoislukiovalintaansa muiden asioiden kautta. Vanhempien osuus toisen asteen koulutukseen liittyen on liittynyt enemmänkin siihen, valitseeko nuori lukion vai ammattikoulun.

Järvisen (2003) tutkimuksessa IB-lukion käyneillä nuorilla oli muita enemmän jatkokouluttautumissuunnitelmia. Tässä tutkimuksessa kuitenkin kaksi neljästä jatkokouluttautumiseen tähtäävään koulutuspolkutyypin kuuluvaa nuorta olivat matemaattis-luonnontieteellisellä erikoislinjalla. Järvisen tutkimuksen mukaan urheilulinjan opiskelijoilla jatkokouluttautumissuunnitelmia oli vähiten, kun taas tässä tutkimuksessa tutkittavien joukossa oleva yksi urheilulinjan käynyt kuului jatkokouluttautumiseen tähtäävään koulutuspolkutyypin.

Järvisen (2003) tutkimuksen mukaan erikoislukiolaisen ominaispiirteitä ovat päämäärätietoisuus sekä suoritusorientoituminen. Tässä tutkimuksessa tämä pitää paikkansa ehdottomasti henkilökohtaiseen suoriutumiseen keskittyvän koulutuspolkutyypin kohdalla. Lisäksi myös jatkokouluttautumiseen tähtäävässä koulutuspolkutyypissä nuoret ovat päämäärätietoisia. Hapuilevan koulutuspolkutyypin kohdalla tämä ei kuitenkaan pidä täysin paikkansa, sillä näiden nuorten kohdalla korostui enemmänkin epävarmuus ja hetkessä eläminen. Vaikka Järvisen tutkimus on toteutettu vuonna 2003, on edelleen havaittavissa yhtäläisyyksiä ja erikoislukioiden pääpiirteet ovat pysyneet samana.

Jatkokouluttautumiseen tähtäävässä koulutuspolkutyypissä ei ilmennyt puhetta korkeakoulujen valintauudistuksesta, mutta tutkittavat sijoittuvat sellaiseen ikäluokkaan, että todistusvalinta ei ole heille ollut vielä ajankohtainen.

7.2 Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta

Tutkimuksen teossa on tarkasteltava sen luotettavuutta sekä eettisyyttä. Tutkimuksen teon luotettavuuteen liittyy tutkimuksen totuudellisuus sekä objektiivisuus. Eettisyyttä on tarkasteltava tutkimuksen jokaisessa vaiheessa ja eettiset kysymykset liittyvätkin tutkimusaiheeseen, tutkimuksen toteutukseen ja raportointiin sekä muiden kunnioittamiseen.

Pelkästään tutkimuksen aiheen valinta on eettinen kysymys (Tuomi & Sarajärvi 2018). Laadullisessa tutkimuksessa kaikissa tutkimuksen vaiheissa on tarkasteltava eettisyyttä. Laadullisessa tutkimuksessa, jossa tutkimuskohteena on ihminen, liittyvät eettiset kysymykset ihmisarvon, yksityisyyden sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen. Tutkittaville ei tule myöskään aiheutua haittaa tai vahinkoa tutkimuksesta. Näiden lisäksi tutkimuksen teossa on pyrittävä rehellisyyteen ja huolellisuuteen läpi tutkimuksen. Tutkimuksessa tulee olla avoin siitä, miten tutkimus on toteutettu ja perustelee tehdyt ratkaisut. (Kallinen & Kinnunen n.d.) Tutkimuksen teolle on esitetty viisi eettistä peruskysymystä (Tuomi & Sarajärvi 2018, ks. Haaparanta & Niiniluoto 1991) liittyen siihen, millaista on hyvä tutkimus, tiedonjanoon, tutkimusaiheen valintaan, millaisia tuloksia tutkija tavoittelee ja millaisia keinoja ja ratkaisuja tutkija hyödyntää.

Laadukas laadullinen tutkimus edellyttää huolellisesti laadittua tutkimussuunnitelmaa, tarkoituksenmukaista tutkimusasetelmaa sekä hyvin laadittua raportointia. Tutkimuksen teossa on lisäksi noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä, eli tiedeyhteisön toimintatapoja, eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä muiden tutkijoiden kunnioittaminen. Tiedeyhteisössä sovittuja toimintatapoja ovat rehellisyys, huolellisuus sekä tarkkuus kaikissa tutkimuksen teon vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5.3.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa esille tulee tutkimuksen totuudellisuus sekä objektiivisuus. Laadullisessa tutkimuksessa ja sisällönanalyysissa ongelmana on aina se, että tutkimusta ei pystytä tekemään täysin objektiivisesti. Analyysivaiheessa tutkija tekee itsenäisiä päätöksiä siitä, mitkä hän kokee merkitykselliseksi ja olennaiseksi kyseisen

tutkimuksen kannalta. Sama ongelma tulee esille myös tutkijan puolueettomuutta tarkasteltaessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 6.1.)

Tämän tutkimuksen teossa on pyritty noudattamaan hyvän tieteen käytänteitä pyrkimällä huolellisuuteen, rehellisyyteen sekä muiden työn kunnioittamiseen. Tutkimuksessa on hyödynnetty valmista aineistoa, joten tutkimuksen teon aikana ei ole tarvinnut huolehtia litteroinnista eikä myöskään mistään haastattelutilanteessa tapahtuvista asioista. Aineisto on ollut myös valmiiksi anonyymisoitu. Aineiston käyttöä varten on kuitenkin allekirjoitettu sopimus siitä, että aineistoa ei jaeta ulkopuolisille ja aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Valmiista aineistosta johtuen haastattelut eivät ole alun perin kerätty juuri tätä kyseistä tutkimuskysymystä varten, joten analyysia varten on jouduttu tekemään paljon päätöksiä sen suhteen, mitkä asiat liittyvät tutkimuskysymykseen ja mitkä eivät. Koska haastattelukysymykset eivät ole suoraan mukailleet sitä, mitä tässä tutkimuksessa tutkitaan, ei kaikilta tutkittavilta olla saatu yhtä kattavia vastauksia liittyen tämän tutkimuksen kannalta merkittäviin kysymyksiin. Tutkimuksen totuudellisuuteen on pyritty siten, että haastateltavien sitaatit on esitetty siinä muodossa, kun ne aineistossa ovat eikä niitä ole irrotettu alkuperäisestä kontekstistaan. Tutkimuksen objektiivisuudesta on merkittävää mainita se, että tutkijalla on omakohtainen kokemus erikoislukiosta. Tämä kokemus on myös vaikuttanut tutkimusaiheen valintaan. Tutkimuksen teossa on kuitenkin pyritty keskittymään siihen, etteivät ennakkotiedot ja -oletukset vaikuta merkittävästi missään tutkimuksen vaiheessa.

7.3 Jatkotutkimusehdotukset

Erikoislukioihin liittyvää tutkimusta olisi tarpeellista tehdä enemmän, sillä korkeakoulujen valintauudistusten myötä myös lukiokoulutus on muuttunut. Täten voidaan olettaa, että muutoksia liittyy myös erikoislukioihin. Lisäksi Mäntän lukion lääketieteeseen painottunut erikoislinja viittaa siihen, että erikoislinjat tulisivat tulevaisuudessa painottumaan yhä enemmän jatkokouluttautumiseen.

Jos erikoislukioita aletaan lisäämään tulevaisuudessa keskittyen jatkokouluttautumiseen, olisi myös tarpeellista tutkia tämän vaikutusta nuorten kokemaan stressiin liittyen uravalintoihin. Tämä käytännössä tarkoittaisi sitä, että peruskoulusta valmistuvalta nuorelta vaadittaisiin jo

tietoa siitä, mihin hän tavoittelee lukion jälkeen. Tämän kaltainen menettely tulisi myös todennäköisesti kasvattamaan jo tällä hetkellä hakupaineen alla olevien alojen hakijamäärää.

Erikoislukioihin kohdistuva kritiikki liittyy muun muassa erikoislukioiden maantieteelliseen sijaintiin. Erikoislukiot keskittyvät pääosin isompiin kuntiin, eli pienemmissä kunnissa on vähemmän valinnanvaraa. (Järvinen 2003, 22–23.) Erikoislukioiden keskittymä aiheuttaa myös ongelmia lisääntyneen muuttoliikkeen vuoksi: pienemmiltä paikkakunnilta muutetaan isompiin kuntiin, mikä voi aiheuttaa ongelmia pienten kuntien koulutoimissa.

Erikoislukioihin liittyvästä kritiikistä ei kuitenkaan löydy kovinkaan paljon tutkimusta, joten myös tätä voitaisiin tutkia laajemmin.

Erikoislukiot ovat saaneet kritiikkiä myös siitä, että ne ovat siirtymässä naisvaltaisuutta kohti (Järvinen 2003, 25). Tätä muutosta ei ole kuitenkaan tapahtunut, ainakaan niin kuin on ennustettu. Erikoislukioiden ongelmana on kuitenkin myös se, että tuntijakoon liittyvää ohjeistusta sovelletaan eri tavalla valtakunnallisesti. Tuntijako ei ole siis yhteneväinen valtakunnallisella tasolla. Lisäksi erikoislukioihin liittyvät luvat ja rahoitus nähdään usein epäjohtonmukaisena. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 28–30.) Näistä tarvittaisiin kuitenkin tuoreempaa tietoa, jotta kritiikkiin voidaan vastata.

Erikoislukiot nähdään pääosin hyvänä asiana. Esimerkiksi IB-lukiot, Steiner-koulut ja kansainväliset koulut ylläpitävät moninaisuutta ja palvelevat erityisryhmien koulutustarpeita. Erikoislukioita voisikin tutkia tästä näkökulmasta, jolloin saataisiin tietoa erikoislukioiden moninaisuudesta ja sen ylläpitämisestä. Tätä kautta saataisiin arvokasta tietoa myös siitä, miten erikoislukioita voitaisiin kehittää moninaisuuden näkökulmasta.

Erikoislukioihin liittyvää tutkimusta voitaisiin tehdä myös samoista asioista, kuin esimerkiksi Järvisen vuoden 2003 tutkimuksessa. Lisäksi voitaisiin toteuttaa haastattelututkimus, jonka kohderyhmänä olisivat sellaiset nuoret, jotka ovat hakeutuneet erikoislukioon korkeakoulujen valintauudistuksen myötä tulleen todistusvalinnan voimaan astumisen aikana. Lisäksi voitaisiin myös tulevaisuudessa tutkia sitä, missä määrin Mäntän lukion lääketieteeseen ja luonnontieteeseen painottuneelta erikoislinjalta on hakeutunut ja päässyt opiskelemaan lääketiedettä ja sitä kautta sitä, onko kyseisen erikoislinjan tavoite toteutunut. Jos saman kaltaisia linjoja perustetaan tulevaisuudessa enemmän, voitaisiin niiden tehokkuutta tutkia laajemminkin.

Lähteet

- Bandura, A. 1986. *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Berisha, A-K. & Seppänen, P. 2017. Pupil Selection Segments Urban Comprehensive Schooling in Finland: Composition of School Classes in Pupils' School Performance, Gender, and Ethnicity, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 61(2), 240–254.
- Bourdieu, P. 1986. *The Forms of Capital*. Teoksessa J. G. Richardson (toim.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* New York: Greenwood Press.
- Côté, J. E. & Charles L. 2002. *Identity Formation, Agency, and Culture a Social Psychological Synthesis*. Mahwah, N.J: L. Erlbaum Associates.
- Côté, J. E. 2005. *Identity Capital, Social Capital and the Wider Benefits of Learning: Generating Resources Facilitative of Social Cohesion*. *London review of education*.
- Côté, J. E. 2016. *The identity capital model: A handbook of theory, methods, and findings*. Unpublished manuscript, Department of Sociology, The University of Western Ontario, London, Ontario, Canada.
- Elder, G. H. & Janet Z. G. 2009 *The Craft of Life Course Research*. New York: Guilford Publications.
- Engblom-Pelkkala, K. 2018. *Kunnat lukiokoulutuksen järjestäjinä kunta- ja paikallistalouden näkökulmasta*. Arttu2-tutkimusohjelman julkaisusarja, 9/2018. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjaldman, I., Niinisto, Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M, Toni, A. & Vuorinen, R. 2020. *Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, julkaisut 6:2020.

Helsingin yliopisto. 2023. Todistusvalinta. Hakeminen ja opetus.

<https://www.helsinki.fi/fi/hakeminen-ja-opetus/hae-kandi-ja-maisteriohjelmiiin/yhteishaku/todistusvalinta> (viitattu 1.3.2023)

Hilgers, M. & Mangez, E. 2014. Introduction to Pierre Bourdieu's theory of social fields. Bourdieu's Theory of Social Fields.

Jakku-Sihvonen, R. & Blom, H. Lukion tila 1994. Helsinki: Opetushallitus, 1994.

Juntunen, A. E. 2020. Nuoret ja elävä toimijuuden tunto elämänselän käännepohdissa. Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 28(1), 20–41. <https://journal.fi/janus/article/view/70093/49848>

Järvinen, T. 2003. Erikoislukiot, valikointi, eriarvoisuus. Yhteiskuntapolitiikka 65 (2000): 4. 293–302.

<https://core.ac.uk/download/pdf/12381877.pdf>

Kallinen, T. & Kinnunen, T. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> (viitattu 29.3.2023)

Keski-Petäjä, M. & Witting, M. 2016. Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin. Julkaisussa: Tieto & trendit (2016):2, 28–37.

Koirikivi, P. & Benjamin, S. 2020. Mitä resilienssi on? Radikaaliksi kasvamassa. Helsingin yliopisto. <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/radikaaliksi-kasvamassa/ajankohtaista/mita-resilienssi-on> (viitattu 20.2.2023).

Kosunen, S. 2014. Reputation and parental logics of action in local school choice in Finland. Journal of Education Policy, 29(4), 443–466.

Kosunen, S. & Seppänen, P. 2015. The transmission of capital and a feel for the game: Upper-class school choice in Finland. Acta Sociologica Vol. 58(4), 329–342.

<https://journals-sagepub-com.ezproxy.utu.fi/doi/pdf/10.1177/0001699315607968>

- Kupiainen, S. 2015. Perusopetuksen päättöarvosanat ja toisen asteen valinta. Helsingin yliopisto. <https://www.mv.helsinki.fi/home/hotulain/Tilasto/Arviointilueto%2013> (viitattu 20.2.2023)
- Mikkonen, S. & Korhonen, V. 2018. Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:4. Helsinki 2018.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160472/okm04.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Oliveira, J., Mendonça, M., Coimbra, S. & Fontaine, A. 2014. Family support in the transition to adulthood in Portugal – Its effects on identity capital development, uncertainty management and psychological well-being. *Journal of Adolescence* 37 (2014). 1449–1462.
- Opetushallitus. 2022. Toisen asteen yhteishaku uudistuu: perusopetuksen jälkeiset koulutukset jatkossa samassa haussa. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/toisen-asteen-yhteishaku-uudistuu-perusopetuksen-jalkeiset-koulutukset-jatkossa> (viitattu 17.10.2022)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Erityisen koulutustehtävän asemaa lukiokoulutuksessa koskeva selvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:9. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75177/tr9.pdf>
- Opintopolku. 2022. Erikoislukiot. <https://opintopolku.fi/wp/lukio-2/erikoislukiot-2/> (viitattu 17.10.2022)
- Opintopolku. 2022. Perusopetuksen jälkeisen koulutuksen yhteishaun valintaperusteet. <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/perusopetuksen-jalkeisen-koulutuksen-yhteishaun-valintaperusteet> (viitattu 17.10.2022)
- Pulkkinen, S. & Roihuvuo, J. 2014. Erkanevat koulutuspolut – koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla. https://akateemisetnaiset.fi/wp-content/uploads/2014/11/141203_SYL_julkaisu_Erkanevat-koulutuspolut_2014.pdf

- Purhonen, S., Gronow, J., Heikkilä, R., Kahma, N., Rahkonen, K. & Toikka, A. (2014). Suomalainen maku – Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. Tallinna: Gaudeamus.
- Rose, D., Harrison, E., Pevalin, D., Davies, R., Elias, P., Bihagen, E., Nermo, M., Erikson, R., Wirth, H., Gresch, C., Müller, W., Pollak, R., Weiss, F., Bauer, G., Brousse, C., Monso, O., Wolff, L., Watson, D., Whelan, C., Maitre, B., Kunst, A. E., Roskam, A., Lucchini, M., Schizzerotto, A., Barone, C., Barone, R., Rose, D. & Harrison, E. 2009. Social Class in Europe: An Introduction to the European Socio-Economic Classification. Vol. 10. London: Routledge.
- Rotter, J. B. 1989. Internal Versus External Control of Reinforcement: A Case History of Variable. *The American psychologist* 45.4: 489–493.
- Rutter, M. 1996. Transitions and turning points in developmental psychopathology. As applied to the age span between childhood and mid-adulthood. *International Journal of Behavioral Development* 19 (3), 603–626.
- Ruuskanen, P. Sosiaalinen pääoma. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Jyväskylän yliopisto. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-paaoma> (viitattu 22.9.2022.)
- Sullivan, A. 2001. Cultural Capital and Educational Attainment. *Sociology* Vol. 35, No. 4, 893–912. <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/ACCABC822080AE8BA65836FA8162C2EE/S0038038501008938a.pdf/cultural-capital-and-educational-attainment.pdf>
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2021. Opiskelijat ja tutkinnot (verkojulkaisu). Helsinki: Tilastokeskus. (<https://stat.fi/julkaisu/cktwlmaag3xcw0b04orot987w> (viitattu 20.2.2023)).
- Tanninen, J. 2021. Mäntän lukio perustaa lääke- ja luonnontiedepainotteisen opintolinjan. Yle. <https://yle.fi/a/3-11774273> (viitattu 1.3.2023)
- Tikkanen, J. 2016. Concern or confidence? Adolescents' identity capital and future worry in different school contexts. *Journal of Adolescence*, 14–24.

- Tuijula, T. 2011. ”Jos tietää, mitä haluaa” – Seurantatutkimus lukio-opiskelijoiden itsesäätelystä, opiskelun kulusta ja odotusten toteutumisesta. Turun yliopiston julkaisuja.
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/72128/AnnalesC316Tuijula.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2018.
- Turun yliopisto. 2019. Education Systems, Learning and Social Change.
<https://sites.utu.fi/edusys/hanke/> (viitattu 6.3.2023)
- Warin, J. 2015. Identity capital: an application from a longitudinal ethnographic study of self-construction during the years of school. *British Journal of Sociology of Education*, 36:5. 689–706. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01425692.2013.849565>
- Väärälä, R. et al. 1999. Koulutus ja elämänkulku: näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Yliopistovalinnat. 2023. Todistusvalinta. <https://yliopistovalinnat.fi/todistusvalinnan-pisteitykset-vuosina-2023-2025> (viitattu 1.3.2023).

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

EduSys-haastattelu: Elämäntarina erityisesti koulutuksen ja työn näkökulmista, mutta myös laajemmin

Taustakysymykset

- Minä vuonna on syntynyt?
- Mitä tekee tällä hetkellä?
- Onko parisuhteessa, onko lapsia, kenen kanssa asuu?

Lapsuus

- **Lapsuus ja perhe**
  - Ovatko vanhemmat syntyneet Suomessa?
  - Mikä on vanhempien koulutustaso?
  - Mitä vanhemmat tekevät työkseen?
  - Mitä sisarukset tekevät?
  - Kuuluiko perheeseen tai lähipiiriin muita merkittäviä ihmisiä?
  - Millaisena muistaa lapsuutensa?

Peruskoulu

- **Koulukokemukset**
  - Miten viihtyi koulussa?
  - Miten menestyi koulussa?
  - Oliko erityisiä haasteita? Saiko erityistä tukea?
  - Miten siirtyminen alakoulusta yläkouluun sujui?
  - Oliko muita koulujen vaihtoja?
  - Millaisia sosiaaliset suhteet (koulukaverit, opettajat) olivat koulussa?
- **Mikä oli parasta kouluaikana, entä mikä huonointa?**
- **Millaisia tavoitteita oli (oppimistavoitteet, tulevaisuuden tavoitteet)?**
  - Miksi juuri sellaisia tavoitteita?
  - Toteutuivatko tavoitteet?
  - Miksi/miksi ei?
- **Vanhempien toiveet ja tuki**
  - Minkälaisia odotuksia/toiveita vanhemmilla oli koulunkäynnin suhteen?
  - Miten vanhemmat konkreettisesti tukivat koulunkäyntiä ja oppimista?
- **Miten kokee peruskoulukokemusten vaikuttaneen myöhempiin (koulutus)valintoihin?**

Mitä tehnyt peruskoulun jälkeen

- **Mitä elämässä tapahtunut peruskoulun jälkeen?**
  - Mitä olivat valintojen syyt, millaisia toiveita ja odotuksia valintoihin liittyi?
  - Mikä on tukenut valintojen tekemistä ja elämässä pärjäämistä, mikä on vaikeuttanut?
  - (Jos opiskelee tai opiskellut) Onko tehnyt töitä opintojen ohessa?
  - Miten viettää vapaa-aikansa?
  - (Onko jotain elämänsä siirtymä tapahtunut poikkeukselliseen aikaan? Vaikutukset?)
- **Millaisia kokemukset opinto-ohjauksesta ja sen merkityksestä ovat?**
- **Mitkä ovat olleet tähänastisen elämän merkittävimmät tapahtumat tai käännekohtat?**
  - Ovatko ne suunnanneet valintoja ja elämäntulkua?